

Report on the proposal for the field of procedural law at the Master of Law and its End

Hassan Mohseni: Professor of Civil & Commercial Procedure, University of Tehran, Member of Research of Center for Justice & Civil Procedure. **email:** hmohseny@ut.ac.ir

Majid Ghamami: Associate Professor of Civil & Commercial Procedure, University of Tehran, President of Research of Center for Justice & Civil Procedure. **email:** mghamami@ut.ac.ir

آیین دادرسی ملی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

Today, the need for specialized education and research in the field of civil, criminal, and administrative procedures, along with amicable methods of resolving disputes, is becoming more and more serious. Many prominent universities in other countries have established the field of procedural law or law of procedures or a combination of justice and procedural law. In Iran, the issue of establishing a procedural law field was raised for the first time in 2019 at the University of Tehran. Although this goal has not been achieved to date, hopes are alive and the groundwork for establishing this field is becoming more prepared every day. The scientific need, along with the great interest of students and researchers in procedural issues on the one hand, and on the other hand, the growth of lawsuits and judicial authorities and the differences and conflicts of judicial opinions, have made it impossible to respond to all the scientific and practical needs of this knowledge with a small and limited study of procedural and evidence courses at the undergraduate level of law and marginal studies of procedural and comparative procedural courses at the master's and PhD levels. Therefore, we must join hands and once again strive to establish this valuable field. In any case, the efforts of the Private and Islamic Law Department of the Faculty of Law and Political Science of the University of Tehran should be considered the beginning of a path that, although it was successful in the first step and although it encountered the obstacle of "persuasion" in the middle of the work, nevertheless shows that today's Iranian lawyers are concerned about creating this beneficial field.

Keywords: Procedural Law; Law of Procedures; General Theory; Field

گزارشی از پیشنهاد تأسیس رشته «حقوق دادرسی» در مقطع کارشناسی ارشد حقوق در دانشگاه تهران و فرجام آن

نوشته

حسن محسنی*

مجید غمامی**

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۲۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۱۶

چکیده

امروز نیاز به آموزش و پژوهش تخصصی در حوزه آیین‌های دادرسی مدنی، کیفری و اداری در کنار شیوه‌های دوستانه حل و فصل اختلافات و داوری، هر روز جدی‌تر مطرح می‌شود. بسیاری از دانشگاه‌های مطرح کشورهای دیگر، دست به تأسیس رشته حقوق آیین دادرسی یا حقوق دادرسی یا ترکیبی از عدالت و آیین دادرسی زده‌اند. در ایران، موضوع تأسیس رشته حقوق دادرسی برای نخستین بار در سال ۱۳۹۸ در دانشگاه تهران مطرح شد. گرچه تا به امروز این مقصود به دست نیامده، اما امیدها زنده است و هر روز زمینه بنیان نهادن این رشته فراهم‌تر می‌شود. نیاز علمی در کنار علاقه وافر دانشجویان و محققان به موضوعات آیین دادرسی از یک سو، و رشد دعاوی و مراجع قضایی و تفاوت و تعارض آرای قضایی از سوی دیگر، موجب شده است که نتوان با مطالعه اندک و محدود دروس آیین دادرسی و ادله اثبات در مقطع کارشناسی حقوق و مطالعات حاشیه‌ای دروس آیین دادرسی و آیین دادرسی تطبیقی در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری به همه نیازهای علمی و عملی این دانش پاسخ داد. پس باید دست به دست داد و بار دیگر برای تأسیس این رشته ارزشمند کوشش کرد. به هر روی، تلاش گروه حقوق خصوصی و اسلامی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران را باید آغاز راهی دانست که گرچه در نخستین گام با موفقیت پیش رفت و در میانه کار با مانع «عدم اقتناع» مواجه شد، ولی به هر روی نشانگر آن است که حقوق‌دانان امروز ایران برای ایجاد این رشته سودمند دغدغه دارند.

کلیدواژه: آیین‌های دادرسی، حقوق دادرسی، رشته تحصیلی، نظریه عمومی.

* استاد آیین دادرسی مدنی و بازرگانی، گروه حقوق خصوصی و اسلامی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، عضو هسته پژوهشی عدالت و آیین دادرسی مدنی. hmohseny@ut.ac.ir

** دانشیار آیین دادرسی مدنی و بازرگانی، گروه حقوق خصوصی و اسلامی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، رئیس هسته پژوهشی عدالت و آیین دادرسی مدنی. mghamami@ut.ac.ir

مقدمه

در سال ۱۳۹۸ و در زمان مدیریت یکی از تهیه‌کنندگان این گزارش بر گروه حقوق خصوصی و اسلامی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، درخواستی به اعضای محترم آن گروه برای تأسیس رشته حقوق دادرسی که موضوعش آموزش و پژوهش در آیین‌های دادرسی است، تقدیم شد. این درخواست گرچه در آن گروه بی هیچ سخنی به تصویب رسید و پس از داوری و تأیید دو تن از استادان که یکی از بیرون دانشگاه تهران برگزیده شده بود (دکتر خیراله هرمزی، استاد دانشگاه علامه طباطبایی (ره)) و دیگری از بیرون گروه حقوق خصوصی و اسلامی (دکتر محمد آشوری، استاد آیین دادرسی کیفری و عضو گروه جزا و جرم‌شناسی)، با همین واکنش نیز در کمیسیون علوم انسانی دانشگاه تهران مواجه شد و مورد تحسین قرار گرفت. هنگامی که طرح این پروژه به رؤیت اعضای محترم شورای آموزشی دانشگاه رسید، آنها قانع نشدند و سرانجام این شورا در تاریخ ۲۱ بهمن ۱۳۹۸ با ایجاد رشته نامبرده مخالفت کرد؛ مخالفتی که گویا بیشتر مبنای اقتصادی داشت تا علمی؛ چراکه ایجاد رشته جدید و پذیرش دانشجو نیازمند توسعه فیزیکی دانشکده و احیاناً جذب اعضای هیئت علمی جدید بود که برای دانشگاه بار مالی زیادی داشت.

گرچه اندیشه تأسیس رشته حقوق دادرسی یا حقوق آیین‌های دادرسی همچنان نیرومند و پابرجاست و هر روز که می‌گذرد، پژوهش و آموزش در حقوق دادرسی اهمیت بالاتری می‌یابد، این گزارش که جزئیات درخواست را نشان می‌دهد، برای نشر در بخش گزارش‌های مجله آیین دادرسی مدنی تطبیقی عیناً و بی‌کم و کاست تهیه و تدوین می‌شود. از نگاه تطبیقی، تازمان تهیه و تنظیم این گزارش، مطالعات نشان می‌دهد که در دانشگاه‌های زاگرب، لندن، نیویورک و شیکاگو، همین رشته تأسیس شده است و هر ساله دانشجویی می‌پذیرد. در دانشگاه سوربن (پاریس ۱) از ده سال پیش، دو رشته «علوم اجتماعی عدالت» و «دادرسی در نظریه و کاربرد» بنا نهاده شده و هر ساله دانشجویان علاقه‌مند زیادی وارد دوره کارشناسی ارشد شده، ادامه تحصیل می‌دهند. این رشته، هم به نیازهای کاربردی پاسخ می‌دهد و هم به توجیهات مبنایی علم دادرسی، و در پایان نیز متخصصان یا دادرسی‌شناسان یا دادرسی‌دانان مفیدی را به جامعه حقوقی تحویل می‌دهد. همچنین نمونه‌ای از این رشته در دانشگاه پاریس ۲ (پانتئون اسس) با عنوان «عدالت و حقوق دادرسی» وجود دارد که همه‌ساله دانشجویی می‌پذیرد. موضوع این رشته در دانشگاه پاریس ۲، حقوق بنیادین دادرسی، گرایش‌های فنی در دادرسی، و رهیافت‌های هدایت‌شونده به سوی عدالت است.

به هر روی، این گزارش با هدف جلب توجه بیشتر به رشته حقوق آیین‌های دادرسی یا حقوق دادرسی برای نقد و بررسی و بهره‌برداری همگان با همان اطلاعات و مشخصات

زمان خود، از جمله منابع و مشخصات استادان مشارکت‌کننده، منتشر می‌شود تا این کار مقدمه‌ای باشد برای طرح مجدد درخواست دانشکده در دانشگاه تهران و حرکت به سوی فرجام تصویب این رشته در مقطع کارشناسی ارشد حقوق.

۱- درخواست از گروه حقوق خصوصی و اسلامی:

رئیس و اعضای محترم گروه حقوق خصوصی و اسلامی،

موضوع: پیشنهاد تأسیس رشته حقوق دادرسی،

سلام و احترام،

مقدمه

۱. امروز دادرسی با تنوع مراجع قضایی از آیین دادرسی عمومی و واحد فاصله گرفته و شاهد آن هستیم که مقنن در موضوعات مختلف، آیین دادرسی متناسب با آن را پیش‌بینی نموده است. برای نمونه، می‌توان به آیین دادرسی کیفری، آیین دادرسی اداری، آیین دادرسی نظامی، آیین دادرسی خانواده، آیین دادرسی شوراهای حل اختلاف، آیین دادرسی کار، آیین دادرسی نظامی، آیین دادرسی ویژه روحانیت، آیین دادرسی اساسی و بسیاری مقررات راجع به شیوه رسیدگی در مراجع غیر دادگستری اشاره نمود. نحوه مراجعه به مرجع حل و فصل اختلاف نیز در آیین دادرسی مؤثر بوده، به گونه‌ای که آیین داوری، آیین میانجیگری، آیین سازش و حتی آیین دادرسی الکترونیک در توسعه مفهوم و مصداق آیین دادرسی عمومی و اختصاصی دخیل شده است. اگر به موقعیت دادگاه‌ها و دیوان‌ها نیز توجه شود، آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی از اختصاصی متمایز است. دیوان عالی کشور، دادگاه‌های تجدیدنظر استان و دادگاه کیفری یک تا حد زیادی امروزه دارای آیین رسیدگی متفاوت هستند. اجرای آرای مراجع قضایی دولتی و خصوصی نیز قابل بررسی و تحقیق است؛ آیین اجرای آرای مدنی، آیین اجرای آرای کیفری و اداری و انتظامی به عنوان آیین‌های عمومی در کنار آیین‌های اجرای خاص تصفیه و ورشکستگی، خانواده، حسبی و افراز و تقسیم اموال مشاع و مشترک، آیین‌های اجرای آرای محاکم خارجی و داوری داخلی و بین‌المللی مثال‌های دیگری هستند برای تبیین توسعه معنا و مصداق دادرسی و آیین آن در نظام قضایی کنونی کشور.

۲. رابطه میان دادرسی و مفاهیم بنیادینی همچون عدالت و انصاف نیز بدون تردید در مفهوم و کارکرد دادرسی و ارزیابی آن در جامعه دخیل است؛ به این معنا که هر چه قدر

۲۷۵

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

تنوع در مراجع قضایی و آیین‌های دادرسی وجود داشته باشد، در حجیت و اعتبار قواعد عمومی دادرسی و اصول حاکم بر دادرسی، کمترین ظن و گمانی می‌رود و این اصول و قواعد با ارزشی مستقل از نفس مقررات آیین دادرسی، دارای ارزش و اهمیت اجرایی و پژوهشی و آموزشی هستند. اصول دادرسی عادلانه یا منصفانه با تقسیم‌بندی‌های مختلفی همچون اصول راهبردی دادرسی (یا اصول اداره‌کننده دادرسی) در کنار اصول ناظر به ساختار نظام دادرسی و سیاست قضایی آن‌چنان بر آیین‌های دادرسی حکومت (نوشته یا نانوشته) دارند که دادرس در مقام قضا و وکیل در جایگاه دفاع و از همه مهم‌تر مقنن در مقام وضع و قانون‌گذاری همواره خود را پاسدار آن می‌دانند و به کوچک‌ترین کم‌توجهی به آن واکنش نشان می‌دهند.

۳. ارتباط میان آیین‌های دادرسی و سیاست قضایی به‌ویژه متأثر از تاریخ حقوق و جامعه‌شناسی حقوق و روان‌شناسی قضایی است. فقه اسلامی و داده‌های حقوق رومی - ژرمنی به‌طور خاص نقش ارزشمندی در شکل‌دهی سیمای آیین دادرسی در نظام قضایی ما داشته است. همچنین، تحولات اجتماعی و نیازهای روز و روزافزون، در کنار دگرگونی‌های انقلابی در عرصه اجتماع ما بیشترین تحول و رشد و پیچیدگی را در آیین‌های دادرسی ایجاد نموده است. وانگهی کاربرد دلایل اثبات نوین به همراه دلایل اثباتی سنتی و مرسوم، نگاه خاصی را به جایگاه کاربرد روان‌شناسی قضایی در علم دادرسی معطوف داشته است و قضات و وکلای بیش‌ازپیش به وجوه آن توجه می‌کنند.

مطالعه آیین‌های دادرسی و فایده آن

۴. این همه رشد و تحول در شمار و تعداد آیین‌های دادرسی و مراجع قضایی (دادگستری و غیر آن) در کنار روش‌های توافقی و قراردادی یا جایگزین حل و فصل اختلافات، مبنا و توجیه مناسبی است برای اینکه قواعد و مقررات عمومی و اختصاصی حاکم بر آیین‌های دادرسی مراجع قضایی و آیین‌های رسیدگی توافقی و همچنین کلیه آیین‌های اجرا یک‌جا بررسی و مطالعه شوند. همچنین، لزوم توجه خاص به پرورش اشخاص حرفه‌ای و آگاه به جزئیات قواعد و مقررات عمومی و خاص آیین دادرسی بی‌تردید در اجرای عدالت مؤثر است و مطالعه هم‌زمان انواع آیین‌های دادرسی می‌تواند دادرسی‌دانان و متخصصان موردنیاز کشور اعم از قضات، وکلای مشاوران حقوقی، داوران، سازشگران و میانجیگران را پرورش دهد.

۵. مطالعه قواعد عمومی و مشترک آیین‌های دادرسی کارکرد دیگری نیز دارد و آن تکمیل و جبران نقص هر آیین دادرسی به کمک آیین دادرسی دیگر است؛ با این توضیح که می‌توان

از مقررات آیین دادرسی مدنی برای جبران نقص و سکوت دیگر آیین‌های دادرسی مانند آیین دادرسی کیفری و اداری بهره برد و همچنین این هم‌افزایی متقابل برای آیین دادرسی مدنی می‌تواند کارساز باشد. داوری، سازش، میانجیگری و به‌طور کلی شیوه‌های قراردادی و توافقی حل و فصل اختلاف نیز بر همین بنیاد قابل توسعه و تکمیل هستند.

تجربه برون‌مرزی

۶. تجربه کشورهای دیگر و به‌ویژه نظام دانشگاهی فرانسه در اینجا بی‌نهایت سودمند است. استادان بزرگی همچون آنری ویزیوز^۱، آنری موتولسکی^۲، ریمون مارتن^۳، سرج گنشار^۴، لوییک کادیه^۵ و امانوئل ژولان^۶ دست به مطالعه جامع آیین‌های دادرسی زده‌اند که ثمره آن رشد و حرکت مفهوم دادرسی و آیین دادرسی در نظام حقوقی این کشور به‌عنوان یک نظام حقوقی نمونه و معیار بوده است^۷. موتولسکی به‌عنوان کسی که بیشترین کوشش را در شناخت آیین‌های دادرسی و فایده مطالعه مشترک آن داشته، هدف «حقوق آیین‌های دادرسی»^۸ را استفاده از ظرفیت‌های متقابل هریک از آیین‌های دادرسی در غنای هرکدام دانسته است. پروفیسور کادیه نیز به‌همراه ژاک نورمان^۹ و خانم ثریا عمرانی مکی با همین مقصود دست به مطالعه و بررسی مفهوم دعوا و آیین دادرسی و دادرسی و روش‌های شکایت و اجرای آرا در هریک از آیین‌های دادرسی ذیل عنوان «نظریه عمومی دادرسی» زده است که یکی از مهم‌ترین منابع حقوق دادرسی در فرانسه است. دانشجویان زیادی نیز با همین هدف اقدام به مطالعه اصول و قواعد دادرسی در دانشگاه‌های این کشور می‌کنند و رساله‌های دکتری و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد بسیار مفیدی به‌رشته تحریر

۲۷۷

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

1. Henri Vizioz
2. Henri Motulsky
3. Raymond Martin
4. Serge Guinchard
5. Loïc Cadiet
6. Emmanuel Jeuland
7. VIZIOZ, Henry, Études de procédure, Bordeaux, Editions Bière, 1956 ; MOTULSKY, Henri, Droit processuel, (Textes, recueillis et mis en corrélation avec la loi relatif. la réforme de la procédure civile, et les décrets instituant de nouvelles dispositions destinée. s'intégrer dans le nouveau Code de procédure civile, par : M. M. CAPEL), Paris, Edition Montchrestien, 1973 ; MARTIN, Reymond, Théorie générale du procès (Droit processuel), Paris, Editions juridiques et techniques, 1984 ; CADIENT, Loïc, Jacques NORMAND et Soraya AMRANI-MEKKI, Théorie générale du procès, Paris, PUF, 2010 ; GUINCHARD, Serge, Frédérique FERRAND et Cécile CHAISNAIS, Procédure civil. Droit interne et droit communautaire, Paris, Dalloz, 29ème éd. 2008 ; GUINCHARD, Serge, Constantin S. Delicostopoulos, Ioannis S. Delicostopoulos, Méline Douchy-Oudot, Frédérique Ferrand, Xavier Lagarde, Véronique Magnier, Hélène Ruiz Fabri, Laurence Sinopoli, Jean-Marc Sorel, Droit processuel, Droit commun et droit comparé du procès équitable, Paris: Dalloz, 4e éd., 2007 ; JEULAND, Emmanuel, Droit processuel, Paris, L.G.D.J. 2007 ;
8. Droit processuel.
9. Normand Jacques

درمی آورند. بر همین اساس و با همان فایده، در دانشگاه‌های معتبر این کشور از ده سال پیش دو رشته «علوم اجتماعی عدالت»^۱ و «ادارسی در نظریه و کاربرد»^۲ بنا نهاده شده است و هرساله دانشجویان علاقه‌مند زیادی وارد دوره کارشناسی ارشد می‌شوند و ادامه تحصیل می‌دهند. این رشته به شرح سیلابس‌های پیوست، هم به نیازهای کاربردی و هم توجیهات مبنایی علم دادرسی پاسخ داده است و در پایان، متخصصان یا دادرسی‌شناسان یا دادرسی‌دانان کارآمدی را به جامعه حقوقی تحویل می‌دهد.

پیشنهاد تأسیس رشته

۷. با عنایت به مطالب پیش‌گفته و نیز نیاز علمی و عملی کشور به مطالعه علم دادرسی، به‌طور کلی و شناخت اصول و مبانی در کنار جزئیات و ویژگی‌های آن، تأسیس رشته کارشناسی ارشد «حقوق آیین‌های دادرسی» به گروه محترم حقوق خصوصی و اسلامی توصیه می‌شود. این رشته بی‌گمان یک میان‌رشته خواهد بود؛ به این معنا که با مشارکت گروه‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی در آیین دادرسی کیفری، گروه حقوق عمومی در آیین دادرسی اداری، و نیز گروه حقوق بین‌الملل در آیین و رویه‌های دادرسی بین‌المللی ناظر به دیوان‌های حقوقی و کیفری بین‌المللی، تأسیس و اداره خواهد شد. اعضای هریک از گروه‌های یادشده در تدریس دروس این رشته مشارکت خواهند داشت و دانشجوی این رشته در حقوق آیین‌های دادرسی علی‌الاطلاق متخصص خواهد بود.

۸. برخی از موضوعات این رشته جدید به شرح زیر است که می‌توان از آنها برای طراحی و ترسیم دروس این رشته استفاده کرد:

آیین دادرسی مدنی - آیین دادرسی کیفری - آیین دادرسی اداری و اساسی - آیین داوری - آیین روش‌های توافقی حل و فصل اختلاف - آیین‌های دادرسی خاص (خانواده، حسبی، نظامی، ویژه روحانیت و انقلاب و شوراهای حل اختلاف) - آیین دادرسی الکترونیک و نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در آیین دادرسی - نظریه عمومی دادرسی - دادرسی عادلانه و منصفانه - قواعد عمومی و اختصاصی اجرای آرا و احکام - عدالت آیینی (فلسفه عدالت، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی عدالت و اقتصاد و عدالت) - سیاست قضایی - تاریخ عدالت - فرهنگ‌های قضایی - سیاست عمومی عدالت - قواعد فقه قضایی - اصول فقه قضایی - اثبات و دلیل اثبات - نهادهای قضایی و عدالت - نظام‌های دادرسی - حقوق قضایی بین‌المللی - اجرای آرا و نظام‌های اجرا.

۲۷۸

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

1. Sciences sociales de la justice.

2. Théorie et pratique du procès.

ورود به رشته

۹. دانشجویان این رشته از میان کسانی انتخاب می‌شوند که در مسابقه ورودی رشته مورد نظر شرکت کرده و توانسته‌اند در یکی از رشته‌های حقوق خصوصی، جزا و جرم‌شناسی، حقوق عمومی یا بین‌الملل عمومی حد نصاب را کسب کنند. ضریب محاسبه این رشته در درس آیین دادرسی مدنی، اداری و کیفری ۳ است.

فراغت تحصیل از این رشته و ادامه تحصیل

۱۰. دانش‌آموختگان این رشته که با نوشتن پایان‌نامه با موضوع حقوق آیین‌های دادرسی موفق به کسب درجه کارشناسی ارشد می‌شوند، می‌توانند نظر به ارتباط این رشته با هر چهار رشته کارشناسی ارشد حقوق، در دوره دکتری هر یک از رشته‌های یادشده شرکت کرده، ادامه تحصیل دهند.

۲۷۹

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

پیشنهاد واحدهای درسی

۱۱. واحدهای درسی این رشته از میان موضوعات پیش‌گفته در شماره ۸ این نوشته برگزیده و تعریف می‌شوند که به خواست پروردگار پس از تأیید مقدماتی با تشکیل کارگروهی متشکل از استادان سایر گروه‌ها تدوین خواهد شد.

۲- مصوبه گروه حقوق خصوصی و اسلامی

به موجب بند «ه» صورت جلسه شماره ۵۸۱ مورخ ۱۳۹۸/۲/۹، پیشنهاد تأسیس رشته جدید در مقطع کارشناسی ارشد با عنوان حقوق دادرسی مورد موافقت قرار گرفت و به آقای دکتر محسنی برای اجرای این مصوبه مأموریت داده شد.

۳- گزارش توجیهی برای ایجاد رشته حقوق دادرسی

مقدمه، شامل کلیات: دلایل منطقی، تاریخیچه و زمینه‌های موجود
امروزه دادرسی با تنوع مراجع قضایی از آیین دادرسی عمومی و واحد فاصله گرفته، شاهد آن هستیم که قانون‌گذار در موضوعات مختلف، آیین دادرسی متناسب با آن را پیش‌بینی کرده است. برای نمونه، می‌توان به آیین دادرسی کیفری، آیین دادرسی اداری، آیین دادرسی انتظامی، آیین دادرسی خانواده، آیین دادرسی شوراهای حل اختلاف، آیین دادرسی کار، آیین دادرسی نظامی، آیین دادرسی ویژه روحانیت، آیین دادرسی اساسی و مقررات بسیاری راجع به شیوه رسیدگی در مراجع غیر دادگستری اشاره کرد.

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

نحوه مراجعه به مرجع حل و فصل اختلاف نیز در آیین دادرسی مؤثر بوده، به گونه‌ای که آیین داورى، آیین میانجیگری، آیین سازش و حتی آیین دادرسی الکترونیک در توسعه مفهوم و مصداق آیین دادرسی عمومی و اختصاصی دخیل شده است. اگر به موقعیت دادگاه‌ها و دیوان‌ها نیز توجه شود، آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی از اختصاصی متمایز است. دیوان عالی کشور، دادگاه‌های تجدیدنظر استان و دادگاه کیفری یک تا حد زیادی امروزه دارای آیین رسیدگی متفاوت هستند. اجرای آرای مراجع قضایی دولتی و خصوصی نیز قابل بررسی و تحقیق است: آیین اجرای آرای مدنی، آیین اجرای آرای کیفری و اداری و انتظامی به عنوان آیین‌های عمومی در کنار آیین‌های اجرای خاص تصفیه و ورشکستگی، خانواده، حسبی و افراز و تقسیم اموال مشاع و مشترک، آیین‌های اجرای آرای محاکم خارجی و داورى داخلی و بین‌المللی، مثال‌های دیگری هستند برای تبیین توسعه معنا و مصداق دادرسی و آیین آن در نظام قضایی کنونی کشور. رابطه میان دادرسی و مفاهیم بنیادینی همچون عدالت و انصاف نیز بدون تردید در مفهوم و کارکرد دادرسی و ارزیابی آن در جامعه دخیل است؛ به این معنا که هر چه قدر تنوع مراجع قضایی و آیین‌های دادرسی بیشتر باشد، در حجیت و اعتبار قواعد عمومی دادرسی و اصول حاکم بر دادرسی، ظن و گمانی کمتری وجود خواهد داشت و این اصول و قواعد، با ارزشی مستقل از نفس مقررات آیین دادرسی، دارای ارزش و اهمیت اجرایی و پژوهشی و آموزشی هستند. اصول دادرسی عادلانه یا منصفانه با تقسیم‌بندی‌های مختلفی همچون اصول راهبردی دادرسی (یا اصول اداره‌کننده دادرسی) در کنار اصول ناظر بر ساختار نظام دادرسی و سیاست قضایی آن، چنان بر آیین‌های دادرسی حکومت (نوشته یا نانوشته) دارند که دادرس در مقام قضا و وکیل در جایگاه دفاع و از همه مهم‌تر مقنن در مقام وضع و قانون‌گذاری همواره خود را پاسدار آن می‌دانند و به کوچک‌ترین کم‌توجهی نسبت به آن واکنش نشان می‌دهند. ارتباط میان آیین‌های دادرسی و سیاست قضایی به‌ویژه متأثر از تاریخ حقوق و جامعه‌شناسی حقوق و روان‌شناسی قضایی است. فقه اسلامی و داده‌های حقوق رومی - ژرمنی به‌طور خاص نقش ارزشمندی در شکل‌دهی سیمای آیین دادرسی در نظام قضایی ما داشته است. همچنین، تحولات اجتماعی و نیازهای روز و روزافزون، در کنار دگرگونی‌های انقلابی در عرصه اجتماع ما بیشترین تحول و رشد و پیچیدگی را در آیین‌های دادرسی ایجاد نموده است. وانگهی کاربرد دلایل اثبات نوین به همراه دلایل اثباتی سنتی و مرسوم، نگاه خاصی را به جایگاه کاربرد روان‌شناسی قضایی در علم دادرسی معطوف داشته است و قضا و وکلا بیش از پیش به وجوه آن توجه می‌کنند.

تجربه کشورهای دیگر و به‌ویژه نظام دانشگاهی فرانسه در اینجایی نهایت سودمند است؛ استادان بزرگی همچون آنری ویزیوز، آنری موتولسکی و ریمون مارتین، سرج‌گنشار و لوییک

کادیه و امانوئل ژولان دست به مطالعه جامع آیین‌های دادرسی زده‌اند که ثمره آن رشد و حرکت مفهوم دادرسی و آیین دادرسی در نظام حقوقی این کشور به عنوان یک نظام حقوقی نمونه و معیار بوده است.^۱ موتولسکی، کسی که بیشترین کوشش را در شناخت آیین‌های دادرسی و فایده مطالعه مشترک آن داشته، هدف «حقوق آیین‌های دادرسی»^۲ را استفاده از ظرفیت‌های متقابل هریک از آیین‌های دادرسی در غنای هر کدام دانسته است. پروفیسور کادیه نیز به همراه ژاک نورمان و خانم ثریا عمرانی مکی با همین مقصود دست به مطالعه و بررسی مفهوم دعوا و آیین دادرسی و دادرسی و روش‌های شکایت و اجرای آرا در هریک از آیین‌های دادرسی ذیل عنوان «نظریه عمومی دادرسی» زده است که یکی از مهم‌ترین منابع حقوق دادرسی در فرانسه است. دانشجویان زیادی با همین هدف به مطالعه اصول و قواعد دادرسی در دانشگاه‌های این کشور اقدام می‌کنند و رساله‌های دکتری و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد بسیار مفیدی به رشته تحریر درمی‌آورند. بر همین اساس و با همان فایده، در دانشگاه‌های معتبر این کشور از ده سال پیش دو رشته «علوم اجتماعی عدالت»^۳ و «دادرسی در نظریه و کاربرد»^۴ بنا نهاده شده، هر ساله دانشجویان علاقه‌مند زیادی وارد دوره کارشناسی ارشد می‌شوند و ادامه تحصیل می‌دهند. این رشته به شرح سیلابس‌های پیوست، هم به نیازهای کاربردی و هم به توجیهات مبنایی علم دادرسی پاسخ داده و در پایان، متخصصان یا دادرسی‌شناسان یا دادرسی‌دانان مفیدی را به جامعه حقوقی تحویل می‌دهد. همچنین نمونه‌ای از این رشته در دانشگاه پاریس^۵ (پانتئون اسس) با عنوان «عدالت و حقوق دادرسی» وجود دارد که همه‌ساله دانشجوی می‌پذیرد. موضوع این رشته در دانشگاه پاریس^۶، حقوق بنیادین دادرسی، گرایش‌های فنی در دادرسی، و رهیافت‌های هدایت‌شونده به سوی عدالت است.

۱. مشخصات کلی:

عنوان این رشته «حقوق دادرسی» خواهد بود که برای مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد

1. VIZIOZ, Henry, Études de procédure, Bordeaux, Editions Bière, 1956 ; MOTULSKY, Henri, Droit processuel, (Textes, recueillis et mis en corrélation avec la loi relatif. la réforme de la procédure civile, et les décrets instituant de nouvelles dispositions destinée. s'intégrer dans le nouveau Code de procédure civile, par : M. M. CAPEL), Paris, Edition Montchrestien, 1973 ; MARTIN, Reymond, Théorie générale du procès (Droit processuel), Paris, Editions juridiques et techniques, 1984 ; CADIET, Loïc, Jacques NORMAND et Soraya AMRANI-MEKKI, Théorie générale du procès, Paris, PUF, 2010 ; GUINCHARD, Serge, Frédérique FERRAND et Cécile CHAISNAIS, Procédure civil. Droit interne et droit communautaire, Paris, Dalloz, 29ème éd. 2008 ; GUINCHARD, Serge, Constantin S. Delicostopoulos, Ioannis S. Delicostopoulos, Méline Douchy-Oudot, Frédérique Ferrand, Xavier Lagarde, Véronique Magnier, Hélène Ruiz Fabri, Laurence Sinopoli, Jean-Marc Sorel, Droit processuel, Droit commun et droit comparé du procès équitable, Paris: Dalloz, 4e éd., 2007 ; JEULAND, Emmanuel, Droit processuel, Paris, L.G.D.J. 2007 .

2. Droit processuel.

3. Sciences sociales de la justice.

4. Théorie et pratique du procès.

حقوق دانشجو می‌پذیرد. آن‌چنان که گفته شد، این رشته، کارشناسی ارشد بین‌رشته‌ای است میان حقوق خصوصی و اسلامی، حقوق جزا و جرم‌شناسی و حقوق عمومی. میان این رشته و هریک از رشته‌های یادشده هم‌پوشانی وجود ندارد؛ گرچه در این رشته‌ها درس یا دروسی دربارهٔ آیین دادرسی مدنی تطبیقی یا داوری تجاری بین‌المللی مشترک است. به هر روی، کلیهٔ کسانی که می‌توانند در آزمون کارشناسی ارشد رشته‌های پیش‌گفته نام‌نویسی کنند، خواهند توانست در رشتهٔ حقوق دادرسی نیز شرکت نمایند.

۲. تعریف و هدف رشته

مطالعهٔ علم دادرسی به‌طور کلی و شناخت اصول و مبانی در کنار جزئیات و ویژگی‌های آن، معرف ضرورت رشته‌ای در مقطع کارشناسی ارشد به نام رشتهٔ «حقوق دادرسی» است. این، یک رشتهٔ میان‌رشته‌ای خواهد بود؛ به این معنا که با مشارکت گروه‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی در آیین دادرسی کیفری و نیز گروه حقوق عمومی در آیین دادرسی اداری تأسیس و اداره خواهد شد. اعضای هریک از گروه‌های یادشده در تدریس دروس این رشته مشارکت خواهند داشت و دانشجوی این رشته، در حقوق دادرسی علی‌الاطلاق متخصص خواهد بود. برخی از موضوعات این رشتهٔ جدید به شرح زیر است که می‌توان از آنها برای طراحی و ترسیم دروس این رشته استفاده کرد:

آیین دادرسی مدنی - آیین دادرسی کیفری - آیین دادرسی اداری و اساسی - آیین داوری - آیین روش‌های توافقی حل و فصل اختلاف - آیین‌های دادرسی خاص (خانواده، حسبی، نظامی، ویژهٔ روحانیت و انقلاب و شوراهای حل اختلاف) - آیین دادرسی الکترونیک و نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در آیین دادرسی - نظریهٔ عمومی دادرسی - دادرسی عادلانه و منصفانه - قواعد عمومی و اختصاصی اجرای آرا و احکام - فلسفهٔ دادرسی و عدالت آیینی (فلسفهٔ عدالت، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی عدالت و اقتصاد و عدالت) - سیاست قضایی - تاریخ عدالت - فرهنگ‌های قضایی - سیاست عمومی عدالت - قواعد فقه قضایی - اصول فقه قضایی - قواعد عمومی اثبات - نهادهای قضایی و عدالت - نظام‌های دادرسی - اجرای آرا و نظام‌های اجرا.

۳. ضرورت ایجاد رشته از نظر پاسخگویی به نیازهای ملی و منطقه‌ای و همگامی با

تحولات علمی روز

این همه رشد و تحول در شمار و تعداد آیین‌های دادرسی و مراجع قضایی (دادگستری و غیر آن) در کنار روش‌های توافقی و قراردادی یا جایگزین حل و فصل اختلافات، مبنا و توجیه

۲۸۲

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شمارهٔ سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

مناسبی است برای اینکه قواعد و مقررات عمومی و اختصاصی حاکم بر آیین‌های دادرسی مراجع قضایی و آیین‌های رسیدگی توافقی و همچنین کلیه آیین‌های اجرا یک‌جا بررسی و مطالعه شود. همچنین، لزوم توجه خاص به پرورش اشخاص حرفه‌ای و آگاه به جزئیات قواعد و مقررات عمومی و خاص آیین دادرسی بی‌تردید در اجرای عدالت مؤثر است و مطالعه هم‌زمان انواع آیین‌های دادرسی می‌تواند دادرسی دانان و متخصصان موردنیاز کشور اعم از قضات، وکلا، مشاوران حقوقی و داوران و سازشگران و میانجیگران را پرورش دهد. مطالعه قواعد عمومی و مشترک آیین‌های دادرسی کارکرد دیگری نیز دارد و آن تکمیل و جبران نقص هر آیین دادرسی به کمک آیین دادرسی دیگر است؛ با این توضیح که می‌توان از مقررات آیین دادرسی مدنی برای جبران نقص و سکوت دیگر آیین‌های دادرسی مانند آیین دادرسی کیفری و اداری بهره برد تا این هم‌افزایی متقابل برای آیین دادرسی مدنی منتج شود. داوری و سازش و میانجیگری و به‌طور کلی روش‌های قراردادی و توافقی حل و فصل اختلاف نیز بر همین بنیاد قابل توسعه و تکمیل هستند.

۲۸۳

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

موارد پیش‌گفته ضرورت ایجاد این رشته حقوق دادرسی را موجب شده است تا بخش مهمی از نیازهای کشور در آموزش و تربیت متخصصان حقوق دادرسی که در عرصه قضاوت، وکالت و مشاوره حقوقی، یعنی مشاغل اصلی و پرطرفدار، برآورده شود. همچنین، این رشته موجب می‌شود پژوهش‌های تخصصی در این رشته انجام شده، نیازهای علمی و پژوهشی دادگاه‌ها برطرف گردد.

از نظر منطقه‌ای نیز ایجاد این رشته تصویر روشنی از نظام قضایی و سامانه‌های حل و فصل اختلافات در کشور ما پدید می‌آورد؛ سامانه‌ای که ارزیابی صحیح آن در رشد و توسعه مناسبات بین‌المللی و تجارت و بازرگانی اثر قطعی دارد.

از نگاه علمی و تحولات روز، این رشته ارتباط مفید و مؤثری میان دانشگاه و دادگستری به‌وجود می‌آورد و دانشگاه خواهد توانست با بررسی دقیق و علمی حقوق دادرسی و مطالعه میان‌رشته‌ای و تطبیقی آیین دادرسی همگام، به‌روز و حتی پیشرو عملکرد نظام دادگستری کشور را توسعه داده، تکمیل کند.

۴. توانایی و مهارت‌های دانش‌آموختگان رشته

دانشجویان این رشته از میان کسانی انتخاب می‌شوند که در مسابقه ورودی رشته موردنظر شرکت کرده و توانسته‌اند در یکی از رشته‌های حقوق خصوصی، جزا و جرم‌شناسی و حقوق عمومی یا بین‌الملل عمومی حد نصاب را کسب کنند. ضریب محاسبه این رشته در دروس آیین دادرسی مدنی، اداری و کیفری ۳ است.

دانش‌آموختگان این رشته که با نوشتن پایان‌نامه با موضوع حقوق آیین‌های دادرسی موفق به کسب درجه کارشناسی ارشد می‌شوند، می‌توانند نظر به ارتباط این رشته با هر چهار رشته کارشناسی ارشد حقوق، در دوره دکتری هریک از رشته‌های نامبرده شرکت کرده، ادامه تحصیل بدهند.

همچنین دانش‌آموختگان این رشته متخصصانی خواهند بود که می‌توانند در مشاغل مهم قضایی، وکالت دادگستری، مشاوره حقوقی و نمایندگی حقوقی و حتی داوری و میانجیگری و سازش، اشتغال یابند و در این موارد دارای دانش تخصصی باشند.

در واقع با عنایت به اینکه به هر روی، اجرای قواعد ماهوی در دادرسی‌ها و داوری‌ها از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است و فرایندهای دادرسی و داوری نیز از سازش و میانجیگری و دیگر روش‌های دواستانه حل و فصل اختلاف بی‌نیاز نیست، برگزاری این رشته موجب خواهد شد نظام جامع حل و فصل اختلافات رسمی و غیررسمی کشور آموزش داده شده، پژوهش کافی که نیاز مبرم این سامانه است، برآورده شود.

۵. شرایط لازم برای اجرای رشته: امکانات و تجهیزات موردنیاز و نیروی انسانی (تخصص و مراتب هیئت علمی)، شرایط و قابلیت‌های لازم برای پذیرش دانشجو

از جهت شرایط لازم، این رشته به امکانات پژوهشی متناسب با رشته‌های حقوق خصوصی و اسلامی، حقوق جزا و جرم‌شناسی و حقوق عمومی که در دانشکده حقوق و علوم سیاسی فراهم است نیاز دارد و همچنین این رشته می‌تواند از داده‌های تطبیقی که در جهان پیرامون حقوق دادرسی در همه موضوعات حقوق خصوصی، حقوق کیفری و عمومی و اداری از یک سو و حقوق حل و فصل قراردادی و دواستانه تهیه و آماده شده است، برخوردار شود. از جهت تخصص استادان، اعضای هیئت علمی در کلیه مراتب دانشگاهی که در هریک از دروس آیین دادرسی مدنی، کیفری، اداری، داوری، سازمان قضایی، اجرای احکام و آرا و حقوق تصفیة ورشکستگی تخصص دارند و عضو گروه‌های حقوق خصوصی و اسلامی، حقوق کیفری و جرم‌شناسی و حقوق عمومی هستند، می‌توانند برای آموزش و پژوهش در این رشته خدمت کنند. از لحاظ امکانات اداری، این رشته با حضور اعضای هیئت علمی گروه‌های سه‌گانه یادشده اداره می‌شود و مدیریت این رشته از لحاظ سازمانی و ساختاری شایسته است در اختیار گروه حقوق خصوصی و اسلامی باشد یا اینکه به تدریج دارای بخش ویژه حقوق دادرسی شود که در این صورت این بخش می‌تواند دارای یک مدیریت مشخص باشد. حضور یک کارشناس آموزش برای هماهنگی برگزاری دروس استادان کافی است. همچنین در آموزش و پژوهش این رشته، متخصصان از مراجع عالی قضایی به‌عنوان یکی

از ذی‌نفعان این رشته و کانون‌های مربوط به وابستگان دادگستری به‌عنوان صاحبان مشاغل مرتبط، حضور و مشارکت علمی و تخصصی خواهند داشت.

از جهت مرکز پژوهشی نیز این رشته نیاز به همکاری خوب با مؤسسه حقوق تطبیقی دانشگاه تهران دارد و در آینده نیز می‌تواند دارای مرکز عدالت و دادرسی در دانشکده باشد. از جهت قابلیت‌های لازم برای پذیرش دانشجو، این رشته از میان کسانی که می‌توانند در هریک از رشته‌های اصلی کارشناسی ارشد حقوق (حقوق خصوصی، حقوق کیفری و جرم‌شناسی و رشته حقوق عمومی) شرکت کنند، سالانه ظرفیت پذیرش تا ۱۲ دانشجو را دارد.

۶. طول دوره و جدول دروس

طول دوره کارشناسی ارشد «حقوق دادرسی» حداکثر ۲٫۵ سال و برنامه درسی آن شامل ۲۱ واحد درس اصلی، ۷ واحد درس اختیاری و ۴ واحد پایان‌نامه است. در ادامه، جدول دروس از نظر می‌گذرد:

۲۸۵

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

الف- جدول دروس اختصاصی کارشناسی ارشد حقوق دادرسی

پیش‌نیاز	ساعت			تعداد واحد	نام درس	کد درس
	عملی	نظری	جمع			
ندارد	---	۳۲	۳۲	۲	آیین‌های اجرای رأی	۰۱
ندارد	---	۱۶	۱۶	۱	آیین دادرسی در اسلام	۰۲
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	دادرسی اساسی	۰۳
ندارد	---	۳۲	۳۲	۲	داوری و دیگر شیوه‌های حل و فصل اختلافات	۰۴
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	شیوه‌های شکایت از رأی	۰۵
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	فلسفه دادرسی	۰۶
ندارد	-----	۳۲	۳۲	۲	قواعد عمومی اثبات	۰۷
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	متون حقوقی به زبان فرانسه	۰۸
ندارد	---	۳۲	۳۲	۲	سازمان قضایی ایران	۰۹
ندارد	---	۳۲	۳۲	۲	مراجع عالی قضایی	۱۰
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	نظریه عمومی دادرسی	۱۱
ندارد	----	۶۲	۶۲	۴	پایان‌نامه	۱۲
	با احتساب پایان‌نامه			۲۵	جمع کل	

ب- جدول دروس اختیاری کارشناسی ارشد حقوق دادرسی

پیش نیاز	ساعت			تعداد واحد	نام درس	کد درس
	عملی	نظری	جمع			
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	مراجع غیرقضایی و شبه قضایی (بدنه های اداری)	۰۱
ندارد	----	۱۶	۱۶	۱	تعارض قوانین در حقوق دادرسی	۰۲
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	وابستگان دادگستری	۰۳
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	تاریخ دادگستری و دادرسی	۰۴
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	داوری تجاری بین المللی	۰۵
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	متون حقوقی به زبان انگلیسی	۰۶
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	اعتبار امر قضاوت شده	۰۷
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	آیین دادرسی مدنی تطبیقی	۰۸
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	آیین دادرسی کیفری تطبیقی	۰۹
ندارد	----	۳۲	۳۲	۲	آیین دادرسی اداری تطبیقی	۱۰
ندارد	----	۱۶	۱۶	۱	اجرای اسناد لازم الاجرا	۱۱
ندارد	----	۱۶	۱۶	۱	اجرای تصمیمات اداری	۱۲
ندارد	----	۱۶	۱۶	۱	دعاوی جمعی و گروهی	۱۳
ندارد	----	۱۶	۱۶	۱	آیین های دادرسی ویژه	۱۴
ندارد	۱۶	---	۱۶	۱	کارگاه همانندسازی دادرسی (پیشرفته)	۱۵
				۲۲	جمع کل	
از مجموع ۲۲ واحد یادشده، گذراندن ۷ واحد الزامی است						

۲۸۶

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

۷. شرح دروس الزامی و اختیاری

در این بند شرح دروس الزامی و اختیاری از نظر می گذرد. دانشجوی باید ۲۱ واحد الزامی و ۷ واحد اختیاری و ۴ واحد پایان نامه را بگذراند.

نام درس: آیین‌های اجرای رأی

تعداد واحد: ۱

نوع: اختیاری

شرح درس:

آیین اجرای رأی به نهاد اجرای رأی مدنی، کیفری و اداری در نظام حقوقی ایران از منظر حقوق تطبیقی می‌پردازد و از این رهگذر روش‌های اجرایی پذیرفته‌شده در نظام‌های حقوقی حقوق مدنی و کامن‌لا را در مقایسه با نظام حقوقی ایران می‌آزماید. هدف این درس آشنا شدن دانشجویان با ابزارهای کارآمد اجرای مؤثر رأی مدنی، کیفری و اداری است.

سرفصل‌ها:

- مبانی و اقسام سازمان‌های اجرا در نظام حقوق مدنی و نظام حقوقی کامن‌لا
- پیش‌شرط‌ها و طرفین اجرا
- اجرای رأی مالی و غیرمالی
- اجرای مجازات‌های سالب آزادی
- اجرای مجازات‌های بدنی
- اجرای مجازات‌های مالی
- اجرای تصمیمات اداری و آرای مراجع قضایی اداری
- اجرای آرای دیوان عدالت اداری
- اجرای مراجع شبه‌قضایی و غیرقضایی
- جبران خسارات مرتبط با اجرای رأی

منابع:

۱. شمس، عبدالله (۱۳۹۷). اجرای احکام مدنی (دوجلدی). تهران: دراک.
۲. کرامیوس، کنستانتین (۱۳۹۸). اجرای احکام تطبیقی، آیین‌های اجرایی. ترجمه حمیدرضا سیادت. زیر نظر دکتر حسن محسنی. تهران: قوه قضائیه.
۳. خدابخشی، عبدالله (۱۳۹۶). حقوق حاکم بر اجرای آرای مدنی. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۴. مهاجری، علی (۱۳۹۷). شرح قانون اجرای احکام مدنی (دوجلدی). تهران: مهاجر.
۵. آخوندی، محمود (۱۳۹۴). شناسایی آیین دادرسی کیفری. جلد چهارم. تهران: دوران‌پیشان.

۲۸۷

آیین‌های اجرای رأی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

۶. شاه‌چراغ، سید حمید و حاجیلو، حسن (۱۳۹۵). شرح آیین دادرسی کیفری (اجرای احکام کیفری و...). تهران: جنگل.
۷. طهماسبی، جواد (۱۳۹۸). آیین دادرسی کیفری. جلد چهارم. تهران: میزان.
۸. عابدی، احمد رضا (۱۳۹۷). اجرای احکام کیفری. تهران: قوه قضائیه.
9. Donnier, Marc et Jean-Baptiste Donnier (2008). Voies d'exécution et procédures de distribution. Paris: Litec.
10. Wiederkehr, Georges et Dominique, D'Ambra (1994). V° Exécution des jugements et des actes. in : Répertoire de procédure civile Dalloz, Paris, Dalloz.

نام درس: آیین دادرسی در اسلام

تعداد واحد: ۲

نوع: الزامی

شرح درس:

فقه اسلامی به عنوان منبع سرشار حقوق ایران در باب قضا و شهادت، دارای اصول و مبانی روشن و شناخته شده‌ای است که آیین دادرسی را در اسلام تشکیل می‌دهد. هدف این درس، آشنا نمودن دانشجویان با این اصول و مبانی و بهره‌گیری از منابع اصلی احادیث، روایات اسلامی و اصول و قواعد فقهی است.

سرفصل‌ها:

- قضا و مقدمات آن
- شرایط دادرس
- مستحبات و مکروهات و انطباق آن بر اصول اخلاق قضایی
- دعوی و متداعیین
- مدعی و مدعی علیه
- سماع دعوی
- جواب دعوی
- ادله دعوی و دفاع
- حکم و مصداق آن
- اعتبار شرعی احکام

آیین دادرسی مقایسه‌ای
Comparative Civil Procedure
سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

منابع:

۱. سنگلجی، استاد محمد (۱۳۸۰). آیین دادرسی در اسلام. به کوشش محمدرضا بندرچی. قزوین: نشر طه.
۲. الانصاری، الشیخ مرتضی بن محمد امین (۱۴۱۵ق). القضاء و الشهادات. قم: المؤتمر العالمی لتخلید ذکری الشیخ الاعظم.
۳. الاشتیانی، المیرزا محمدحسن بن جعفر (۱۳۶۹). کتاب القضاء. طهران: مطبعة رنگین.
۴. الحسینی المراغی، میر عبدالفتاح (۱۴۱۸ق). العناوین الفقہیہ. الجزء الاول و الثانی. قم: مؤسسه النشر الاسلامیہ.
۵. محقق داماد، سید مصطفی (۱۳۷۷). قواعد فقه، بخش قضایی. تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.

نام درس: دادرسی اساسی

تعداد واحد: ۲

نوع: الزامی

شرح درس:

با توجه به اینکه در هر نظام حقوقی، قانون اساسی در رأس سلسله مراتب قواعد حقوقی قرار دارد، باید سازوکار و ضمانت اجرایی برای اقتدار قانون اساسی ازجمله دادرسی را پیش‌بینی کرد. در این درس، درباره فلسفه و ماهیت دادرسی اساسی یا نظارت بر مطابقت قوانین و مقررات با قانون اساسی، شیوه‌ها و آیین این‌گونه دادرسی اساسی بحث می‌شود.

سرفصل‌ها:

- گفتار نخست: نهادهای نظارتی

الف) نظارت مستقیم مردم

ب) نظارت یک نهاد سیاسی

پ) نظارت یک نهاد قضایی

- گفتار دوم: استقلال و مصونیت دادرسان قانون اساسی

- گفتار سوم: نصب دادرسان قانون اساسی

- گفتار چهارم: حدود اختیارات دادرس قانون اساسی

الف) مصوبات مورد نظارت

ب) اختیارات دادرس قانون اساسی

۲۸۹

آیین دادرسی در نظام حقوقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

- گفتار پنجم: هنگام نظارت
- گفتار ششم: مقامات صالح برای پیشنهاد نظارت
- گفتار هفتم: شکل‌ها یا روش‌های آغاز نظارت

منابع:

۱. قاضی سید ابوالفضل (۱۳۸۵). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی. تهران: میزان.
۲. هاشمی سید محمد (۱۳۹۳). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی ج. ۱. ایران. جلد دوم. تهران: میزان.
۳. عباسی، بیژن (۱۳۹۸). مبانی حقوق اساسی. چاپ ششم. تهران: جنگل.
۴. فاورو لویی (۱۳۹۴). دادگاه‌های قانون اساسی. ترجمه علی اکبر گرجی. تهران: جنگل.
5. Ardant, Philippe (2013). Institutions politiques et droit constitutionnel. Paris, L. G. D.J.
6. Chagnollaude, Dominique (2015). Droit constitutionnel contemporain. t. 1, Paris, A. Colin, Coll. "Compact".
7. Chantebaud Bernard (2104). Droit constitutionnel et institutions politiques. Paris, A. Colin.
8. Debbasch, Charles; Bordon, Jean; Pontire, Jean-Marie & RICCI, Jean-Claude (2010). Droit constitutionnel et institutions politiques. Paris, Economica.
9. Chagnollaude, Dominique (2005). Droit constitutionnel contemporain. t. 1, Paris, A. Colin, Coll. "Compact".
10. Chantebaud Bernard (2009). Droit constitutionnel et institutions politiques. Paris, A. Colin.
11. Debbasch, Charles; Bordon, Jean; Pontire, Jean-Marie & RICCI, Jean-Claude (2011). Droit constitutionnel et institutions politiques. Paris, Economica.
12. Mathieu, Bertrand & Verpeaux Michel (2016). Droit constitutionnel. Paris, Puf, coll. "Droit fondamental".

نام درس: داور و دیگر شیوه‌های حل و فصل دوستانه و قراردادی اختلافات

تعداد واحد: ۲

نوع درس: الزامی

شرح درس:

حل و فصل قراردادی اختلافات به هر شیوه و روش می‌تواند یکی از راهبردهای نظام عدالت و دادگستری برای مدیریت دعاوی باشد. توسعه و تکمیل داور و ملی در کنار انواع

۲۹۰

آیین دادرسی قضایی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

و اقسام میانجیگری و سازش، وساطت و پایمردی و نیز کدخدامنشی در تحقق این نتیجه اثر دارد.

هدف این درس، توسعه و رشد داوری و تمامی روش‌های حل و فصل قراردادی اختلافات است؛ خواه در بیرون دادگستری و خواه تحت نظارت دادگاه.

سرفصل‌ها:

- انواع داوری
- موافقت‌نامه داوری
- رسیدگی داوری
- رأی داوری و روش‌های شکایت از آن
- میانجیگری
- سازش
- کارشناسی و ارزیابی بی طرفانه
- کدخدامنشی
- پایمردی و مصالحه

۲۹۱

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

منابع:

۱. شمس، عبدالله (۱۳۸۸). آیین دادرسی مدنی. جلد سوم. چاپ چهاردهم. تهران: دراک.
۲. یوسف‌زاده، مرتضی (۱۳۹۲). آیین داوری. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۳. خدابخشی، عبدالله (۱۴۰۴). حقوق داوری. چاپ شانزدهم. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۴. کاکاوند، محمد (۱۳۹۴). حقوق و رویه داوری. تهران: شهر دانش.

نام درس: شیوه‌های شکایت از رأی در آیین‌های دادرسی

تعداد واحد: ۲

نوع درس: الزامی

شرح درس:

در باب مبنای شکایت از رأی سخن گفته می‌شود. آیا رسیدگی دودرجه‌ای به ماهیت هر دعوا در زمره اصول دادرسی است یا خیر؟ آیا رسیدگی دودرجه‌ای جزء قواعد امره دادرسی است یا می‌تواند در قلمرو تراضی طرفین قرارگیرد؟ در فصل بعدی، اقسام

شیوه‌های شکایت از رأی مورد بحث قرار می‌گیرد. شیوه‌های عادی مشتمل بر واخواهی و پژوهش است و شیوه‌های فوق‌العاده مشتمل بر اعاده دادرسی، اعتراض ثالث و فرجام. اعتراض به رأی داور را هم باید در زمره شیوه‌های فوق‌العاده شکایت از رأی دانست. برای تشخیص نحوه رسیدگی دادگاه در هریک از اقسام شیوه‌های شکایت باید در این قسمت به تفکیک بین مسائل موضوعی و مسائل حکمی دعوا پرداخته شود. در قسمت بعدی حدود اختیار دادگاه در نظارت بر رأی تالی و آیین رسیدگی به تفکیک اقسام شیوه‌های شکایت از رأی مورد بررسی قرار می‌گیرد. اقسام تصمیمات و اعمال قضایی یا اداری که دادگاه در مقام رسیدگی به شکایت از رأی می‌تواند بر حسب اختیاراتی که در هریک از اقسام شیوه‌های شکایت دارد، اتخاذ نماید در بخش بعد مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش بعدی مسئله امکان طرح طواری اعم از طواری عادی یا دعاوی طاری در مرحله رسیدگی به شکایت به تفکیک اقسام شیوه‌های شکایت مطرح می‌شود.

سرفصل‌ها:

- مبانی امکان شکایت از رأی
- اقسام شیوه‌های شکایت از رأی
- شیوه‌های عادی
- شیوه‌های فوق‌العاده
- تفکیک بین مسائل موضوعی و حکمی در دادرسی
- تفکیک بین رسیدگی ماهوی و حکمی (فرجامی)
- تعیین حدود اختیار دادگاه در رسیدگی به مسائل موضوعی و حکمی به تفکیک نوع شکایت
- اقسام تصمیم‌های دادگاه در رسیدگی به شکایت
- امکان طرح طواری در رسیدگی به شکایت

منابع:

۱. متین دفتری، احمد (۱۳۷۸). آیین دادرسی مدنی و بازرگانی. جلد اول و دوم. تهران: مجد.
۲. شمس، عبدالله (۱۳۹۸). آیین دادرسی مدنی. جلد دوم. تهران: دراک.
۳. آشوری، محمد (۱۳۹۶). آیین دادرسی کیفری. جلد دوم. تهران: سمت.
۴. خالقی، علی (۱۳۹۷). آیین دادرسی کیفری. جلد دوم. تهران: شهر دانش.
۵. آخوندی، محمود (۱۳۹۴). آیین دادرسی کیفری. جلد اول تا پنجم. تهران: دوران‌دیشان.
۶. رحمدل، منصور (۱۳۹۵). آیین دادرسی کیفری. جلد دوم و سوم. تهران: دادگستر.

۷. کریمی، عباس (۱۳۸۶). آیین دادرسی مدنی. تهران: مجد.
۸. نهرینی، فریدون (۱۳۹۸). آیین دادرسی مدنی. جلد سوم. تهران: گنج دانش.
۹. ملایگی، غلامرضا (۱۳۹۷). صلاحیت و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری. تهران: جنگل - جاودانه.

10. Herzog, Peter & Karlen, Delmar (2004). Attacks on Judicial Decisions, International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. XVI Civil Procedure, Chief Editor Mauro Cappelletti, Chapter 8.

نام درس: فلسفه دادرسی

تعداد واحد: ۲

نوع درس: الزامی

شرح درس:

۲۹۳

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

فلسفه به معنای گفتگو و سخن از چیستی هر پدیده، برای نیل به شناخت کافی و اجرای صحیح کارکرد آن درباره دادرسی و آیین دادرسی سخن‌های زیادی برای گفتن دارد. بخشی از این گفتگوها با شناخت اندیشه‌های فلسفی، اقتصادی و اجتماعی رضایت‌مدار، غایت‌گرا و فرایندگرا بر آیین‌های دادرسی و تقابل میان کارکرد فصل خصومت و تضمین صحت و درستی آرا و تصمیمات در دادرسی موضوع عدالت آیینی، میسر می‌شود. هدف این درس پرداختن به چیستی دادرسی و اهمیت آیین آن است تا راهکارهای ریشه‌ای برای مشکلات اجرایی نظام عدالت مطرح شود.

سرفصل‌ها:

- مفهوم عدالت در فلسفه حقوق
- نقش آیین دادرسی در تحقق عدالت
- شناخت ماهیت قواعد آیین دادرسی
- نقش ثالث در فرایند حل و فصل اختلاف
- فرایندهای کشف حقیقت‌گرا یا فصل خصومت‌گرا
- درستی یا نادرستی رأی و مسئله مقبولیت رأی و رضایت طرفین
- ارزیابی اقتصادی دادرسی و آیین دادرسی
- ارزیابی رفتاری و روان‌شناسی دادرسی
- اصول کلی عدالت آیینی

منابع:

۱. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۰). فلسفه حقوق (تعریف و ماهیت حقوق). جلد نخست. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۲. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۱). فلسفه حقوق (منابع حقوق). جلد دوم. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۳. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۱). فلسفه حقوق (منطق حقوق). جلد سوم. چاپ دوم. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۴. جعفری تبار، حسن (۱۳۸۸). فلسفه تفسیری حقوق. با دیباچه ناصر کاتوزیان. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۵. محسنی، حسن (۱۳۷۸). عدالت آیینی: پژوهشی در نظریه‌های دادرسی عادلانه مدنی. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، دوره ۳۸، شماره ۱، صص ۲۸۵-۳۱۹.
6. Rawls, John (1971). A Theory of Justice. U.S.A: The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
7. Tyler, Tom R. (2005). Procedural Justice. U.S.A., ASHGATE, Vol. 1 & 2.
8. Rohl, Klaus F. & Machura, Stefan (1997). Procedural Justice. Great Britain. Ashgate/Darhmouth.
9. Zuckerman, A. A. S. (1994). Quality and Economy, in Civil Procedure, The Case for Commuting Correct Judgment for Timely Judgment. in: Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 14, Autumn, pp. 353-387.
10. Uzelac, Alan, (ed), (2014). Goals of Civil Justice and Civil Procedure in Contemporary Judicial Systems. Springer.

۲۹۴

آیین دادرسی قضایی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

نام درس: قواعد عمومی اثبات

تعداد واحد: ۱

نوع: الزامی

شرح درس:

نام یکی از ابواب قانون مدنی، ادله اثبات دعوی است و مقرراتی مفصل از مواد ۱۲۵۷ تا ۱۳۳۵ به انواع و اقسام ادله و اعتبار و ارزش آنها اختصاص دارد. این نظام دلایل در قانون آیین دادرسی مدنی تکمیل شده و در این قانون به کاربست ادله اثبات در جریان دادرسی پرداخته شده است. همین نگاه در قانون مجازات اسلامی جدید مصوب ۱۳۹۰ و قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی پی گرفته شده است. همچنین نظام اثبات در حقوق اداری، آیین دادرسی دیوان عدالت اداری و مراجع اداری زیر مجموعه آن شایسته

بررسی و تبیین هستند؛ از این رو، درس قواعد عمومی اثبات با نگاهی جامع به ادله اثبات و روش‌های آن تدوین می‌شود.

سرفصل‌ها:

- دلیل و اثبات حقیقت
- انتخاب دلیل برای اثبات
- انواع دلیل و ارتباط آن با اثبات
- اقامه دلیل و تحقق فرایند اثبات
- اثبات و تصمیم‌گیری بر بنیاد دلیل

منابع:

۱. امامی، سید حسن، حقوق مدنی (۱۳۷۹). جلد ششم. تهران: اسلامیه.
۲. متین دفتری، احمد (۱۳۷۸). آیین دادرسی مدنی و بازرگانی. جلد دوم. تهران: مجد.
۳. صدرزاده افشار، سید محسن (۱۳۸۵). ادله اثبات دعوی در حقوق ایران. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
۴. حسینی نژاد، حسینقلی (۱۳۸۱). ادله اثبات دعوی. تهران: دانش‌نگار.
۵. کریمی، عباس (۱۳۸۶). ادله اثبات دعوا. تهران: میزان.
۶. شمس، عبدالله (۱۳۸۸). ادله اثبات دعوا، حقوق ماهوی و شکلی. تهران: دراک.
۷. کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۰). اثبات و دلیل اثبات. جلد اول و دوم. تهران: میزان.
8. Mirjan R. Damaška (2013). Evidence Law Adrift. Yale University Press.
9. Mirjan R. Damaška (2019). Evaluation of Evidence. Cambridge University Press.
10. Taruffo, Michele, (2004). Evidence. International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. XVI Civil Procedure, Chief Editor Mauro Cappelletti, Chapter 7.

نام درس: متون حقوقی به زبان فرانسه

تعداد واحد: ۱

نوع: الزامی

شرح درس:

در کنار زبان انگلیسی، برای آموزش نمونه‌هایی از متون حقوق خارجی، آموزش زبان فرانسه در حد آشنایی با متون و منابع و اصطلاحات حقوقی این زبان برای دانشجویان

۲۹۵

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

رشته حقوق دادرسی ضرورت دارد. از این رو، در این درس بخش‌هایی از حقوق آیین دادرسی با ادبیات فرانسوی آموزش داده می‌شود.

سرفصل‌ها:

- L'organisation judiciaire
- L'action en justice
- L'instance et le déroulement de la procédure
- Les principes directeurs de procès
- Le jugement
- Les voies de recours

منابع:

1. Cadiet, Loïc & Jeuland, Emmanuel (2016). Droit judiciaire privé, Paris, Litec, 9th éd.
2. Guinchard, Serge; Ferrand, Frédérique & Chaisnis, Cécile (2008). Procédure civile – Droit interne et droit communautaire. Paris, Dalloz, 29th éd.
3. Guyomar, Mattias & Seiller, Bertrand (2019). Contentieux administratif, Dalloz, 5th éd.
4. Gaston, Stefani; Lavasseur, George & Boulloc, Bernard (2001), Procédure pénale. Paris, Dalloz, 18th éd.
5. Strickler, Yves (2008). Procédure civile. Orléans, Paradigme.

۲۹۶

آیین دادرسی قضایی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

نام درس: سازمان قضایی ایران

تعداد واحد: ۲

نوع: الزامی

شرح درس:

سامانه دادگستری متشکل است از سازمانی قضایی که بر بنیاد اصول و قواعد مرسوم سازماندهی شده است. این سازمان گرچه شامل مراجع شبه قضایی و غیر قضایی و مراجع عالی می‌شود، اما شناخت ساختار اصلی مراجع دادرسی از صنف قضایی تا صنف اداری در یک درس ضرورت دارد.

هدف این درس، آشنایی دانشجویان با کلیه مراجع دادرسی ایران و معرفی اصول و قواعد ناظر بر آن و نیز آسیب شناسی این سامانه عدالت است.

سرفصل‌ها:

- نظریه عمومی سازمان قضایی
- اصول حاکم بر سازمان قضایی
- صنف، نوع و درجه در مراجع دادرسی کشور
- شناخت مراجع دادگستری (قضایی)
- شناخت مراجع رسیدگی اداری

منابع:

۱. شمس، عبدالله (۱۳۹۷). آیین دادرسی مدنی. جلد نخست. تهران: دراک.
۲. متین دفتری، احمد (۱۳۷۸). آیین دادرسی مدنی و بازرگانی. جلد نخست. تهران: مجد.
۳. یوسف‌زاده، مرتضی (۱۳۹۵). آیین دادرسی مدنی. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۴. نهرینی، فریدون (۱۳۹۷). آیین دادرسی مدنی، مراجع قضایی و غیرقضایی و حدود صلاحیت آن‌ها. جلد نخست. تهران: گنج دانش.

۲۹۷

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

نام درس: نظریه عمومی دادرسی

تعداد واحد: ۲

نوع: الزامی

شرح درس:

نظریه عمومی دادرسی به دنبال بررسی و بحث درباره تبیین رابطه ناشی از دادرسی بین طرف‌های دعوا و دادگاه است. در این میان انواع دعاوی، دادرسی‌ها و آیین‌های دادرسی به منظور نیل به عدالت و حل و فصل اختلافات در جامعه نیز مطالعه می‌شود. دانشجویان در این درس، با آیین‌های دادرسی مدنی، کیفری و اداری در راستای نظریه عمومی دعاوی مدنی، کیفری و اداری، با نگاهی مجموعی و کلی آشنا می‌شوند. رویکرد این نظریه عمومی، رویکرد میان آیین‌های دادرسی است تا نقاط قوت و ضعف هر آیین دادرسی شناخته شود.

سرفصل‌ها:

- تبیین رابطه ناشی از دادخواهی؛ تمهید نظریه عمومی
- اعمال حق دادخواهی و حق دسترسی به قاضی و دادگاه در آیین‌های دادرسی
- اجرای حقوق دفاعی در آیین‌های دادرسی
- عناصر و ارکان دادرسی مدنی، کیفری و اداری در آیین‌های دادرسی

- نقش دادرسان و متداعیین در فرایندهای رسیدگی مدنی، کیفری و اداری
- اصول مشترک آیین‌های دادرسی و اصول ویژه هریک از آیین‌های دادرسی
- تجلی عدالت در رأی مدنی، کیفری و اداری

منابع:

۱. شمس، عبدالله (۱۳۹۷). آیین دادرسی مدنی (سه جلدی). تهران: دراک.
۲. آشوری، محمد (۱۳۹۷). آیین دادرسی کیفری (دو جلدی). تهران: سمت.
۳. ملابیگی، غلامرضا (۱۳۹۷). صلاحیت و آئین دادرسی دیوان عدالت اداری. تهران: جنگل - جاودانه.
4. Cadiet, Loïc; Jacques Normand & Amrani Mekki, Soraya (2013). Théorie générale du procès. Paris, PUF.
5. Jeuland, Emmanuel (2007). Droit processuel. Paris, L.G.D.J.
6. Amrani Mekki, Soraya, (sous la dir.), (2014). Procédure civile et procédure pénale, Unité et diversité? Bruxelles, Bruyant.
7. Motulsky, Henri (1973). Droit processuel. (Textes, recueillis et mis en corrélation avec la loi relative à la réforme de la procédure civile, et les décrets instituant de nouvelles dispositions destinées à s'intégrer dans le nouveau Code de procédure civile, Par: M. M. CAPEL), Paris, Edition Montchrestien.

۲۹۸

آیین دادرسی مدنی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

نام درس: مراجع غیرقضایی و شبه قضایی (بدنه‌های اداری)

تعداد واحد: ۲

نوع: اختیاری

شرح درس:

در کنار مراجع قضایی در سامانه دادرسی کشور، مراجعی قرار دارند که شبیه مراجع قضایی هستند؛ گرچه همچون مراجع ذاتی قضایی شناخته نمی‌شوند. این مراجع یا بدنه‌های اداری که برخی کارکردهای قضایی به آنها واگذار شده است، ذیل عنوان مراجع غیرقضایی، شبه قضایی، دادگستری، غیردادگستری مطالعه می‌شوند.

هدف این درس، آشنایی دانشجویان با علت و فلسفه رشد مراجع غیرقضایی یا شبه قضایی یا به طور کلی بدنه‌های اداری است که کارکرد قضایی به آنها واگذار شده است.

سرفصل‌ها:

- رشد مراجع قضایی اداری در سازمان قضایی

- اقسام نهادهای اداری با کارکرد قضایی
- نقش محاکم اداری اعم از مراجع شبه قضایی و غیرقضایی در تحقق عدالت
- آرای مراجع شبه قضایی یا غیرقضایی
- نظارت قضایی بر آرای این مراجع

منابع:

۱. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۹۷). دادگاه اختصاصی. در: دانشنامه حقوقی. جلد بیستم. تهران: گنج دانش.
۲. نهرینی، فریدون (۱۳۹۷). آیین دادرسی مدنی، مراجع قضایی و غیرقضایی و حدود صلاحیت آن‌ها. جلد نخست. تهران: گنج دانش.
۳. محمودی، جواد (۱۳۹۰). بررسی تحلیلی دادرسی اداری در حقوق ایران. تهران: جنگل.
۴. کاپلتی، مورو و گارث، برایان (۱۳۹۸). آیین دادرسی مدنی، سیاست‌ها، گرایش‌ها و اندیشه‌ها. ترجمه حسن محسنی. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۵. محسنی، حسن (۱۳۹۳). وکالت و قانون وکلای دادگستری در نظام‌های حقوقی. تهران: شرکت سهامی انتشار.

۲۹۹

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

نام درس: تعارض قوانین در حقوق دادرسی

تعداد واحد: ۲

نوع: اختیاری

شرح درس:

تعارض در صلاحیت دادگاه‌ها و تعارض زمانی در قوانین دادرسی، یکی از مباحث بنیادین حقوق دادرسی است که در حقوق داخلی و بین‌المللی قابل مطالعه است. در این درس، دانشجویان با مفهوم و دامنه و قلمرو تعارض قوانین دادرسی در زمان و نیز تعارض قوانین دادرسی در روابط حقوقی بین‌المللی که در تعارض دادگاه‌ها آشکار است، آشنا می‌شوند.

سرفصل‌ها:

- تبیین مفهوم تعارض زمانی قوانین در قوانین ماهوی و دادرسی
- قواعد حل تعارض زمانی قوانین دادرسی
- تبیین مفهوم و دامنه و تفاوت‌های قاعده «عطف نشدن قانون در گذشته» و قاعده «اجرای فوری قانون»

- تعارض زمانی قوانین دادرسی در قوانین، رویه قضایی و حقوق موضوعه
- تعارض مثبت و منفی در صلاحیت دادگاه‌ها در حقوق داخلی
- قواعد و مراجع حل تعارض در صلاحیت دادگاه‌ها در حقوق داخلی
- تعارض در صلاحیت دادگاه‌ها در حقوق بین‌الملل خصوصی
- شرط صلاحیت قضایی بین‌المللی
- شناسایی و اجرای احکام خارجی
- شرایط، موانع شناسایی و آیین اجرای احکام دادگاه‌های خارجی

منابع:

۱. ارفع‌نیا، بهشید (۱۳۹۱). حقوق بین‌الملل خصوصی، تعارض دادگاه‌ها. جلد سوم. چاپ نخست. تهران: انتشارات بهتاب.
۲. الماسی، نجادعلی (۱۳۹۵). حقوق بین‌الملل خصوصی. چاپ پانزدهم. تهران: میزان.
۳. شایگان، اسماعیل (۱۳۹۷). شرط صلاحیت قضایی در حقوق بین‌الملل خصوصی. چاپ نخست. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۴. صفایی، حسین (۱۳۷۴). مباحثی از حقوق بین‌الملل خصوصی. چاپ نخست. تهران: نشر میزان.
۵. کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۴). حقوق انتقالی تعارض قوانین در زمان. چاپ سوم. تهران: نشر دادگستر.
۶. نصیری، محمد (۱۳۹۴). حقوق بین‌الملل خصوصی. چاپ سی‌ام. تهران: نشر آگه.
7. Schulz, Andrea (2005). The Hague Convention of 30 June 2005 on Choice of Court Agreements. in Yearbook of Private International Law, VII, 1.
8. Talpis, Jeffrey & Krnjevic, Nick (2017). The Hague Convention on Choice of Court Agreements of June 30, 2005: The Elephant That Gave Birth to a Mouse, in Procedure and Private International Law, Vol. I, Edited by Wendy Collins Perdue, USA.
9. Van Calster, Geert (2016). European Private International Law. Hart Publishing- Oxford and Portland, Oregon, Second Edition,.
10. Von Megren, Arthur. Taylor (1994). Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: A New Approach for the Hague Conference? Law & Contemporary Problems, Vol. 57.
11. Von Mehren, Arthur Taylor (1997). The Case for a Convention-mixte Approach to Jurisdiction to Adjudicate and Recognition and Enforcement of

۳۰۰

آیین دادرسی قضایی
Comparative Civil Procedure
سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

Foreign Judgments . Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht, 1997, Vol. 61, No. 1.

12. Bartin, Etienne (1930). Principes de droit international privé selon la loi et la jurisprudence françaises, t. I, Partie générale du droit international privé, édition Domat-Montchrestien.
13. Batiffol, Henri (1955). Compétence internationale. in Répertoire de procédure civile et commerciale, M. Lemaire (sous la direction), t. I, Dalloz.
14. Batiffol, Henri & Legarde, Paul (1983). Droit international privé. t. 2, 7th éd, LGDJ.
15. Clavel, Sandrine (2016). Droit international privé. 4th éd, Dalloz.
16. Gaudemet-Tallon, H. (1965). La Prorogation volontaire de juridiction en droit international privé. Dalloz.
17. Heuzé, Vincent & Mayer, Pierre (2014). Droit international privé. 11th éd, L.G.D.J.
18. Roubier, Paul (2008). Droit transitoire, conflits des lois dans le temps, Reproduction de la 2ed éd, Dalloz.
19. Vignal, Thierry (2014). Droit international privé. 4th éd, Sirey.

۳۰۱

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

نام درس: وابستگی دادگستری

تعداد واحد: ۱

نوع: اختیاری

شرح درس:

دادگستری بدون همراهی همکاران، معینان و وابستگی دادگستری کاری سخت دشوار و گاه ناممکن است. بخش اداری دادگستری اعم از مدیران دفاتر، بایگان‌ها، داورزها و غیره مستقیماً در امور قضایی، دادرسان را همراهی و همیاری می‌کنند. بعضی نیز از بخش خصوصی با رویکرد خدمات عمومی در این عرضه حضور دارند، مانند وکلا و کارشناسان. گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات نیز امروزه موجب شده است، دفاتری برای تسهیل دسترسی الکترونیکی پدید آید.

هدف این درس، مطالعه حقوق قانونی و محدوده عملکرد (حقوق و حدود) همکاران دادگستری است.

سرفصل‌ها:

– وابستگی رسمی: دفتر دادگاه و کارکنان آن

– وابستگی آزاد: وکلا، کارشناسان دادگستری و قانون‌های آن

- نقش استقلال وابستگی دادگستری در همکاری و اجرای عدالت قضایی
- حقوق، وظایف و حدود وابستگی دادگستری

منابع:

۱. شمس، عبدالله (۱۳۹۸). آیین دادرسی مدنی. جلد نخست. تهران: دراک.
۲. کریمی، عباس و پرتو حمیدرضا (۱۳۹۶). آیین دادرسی مدنی. جلد نخست. تهران: دادگستر.
۳. نهرینی، فریدون (۱۳۹۷). آیین دادرسی مدنی مراجع شبه قضایی و غیرقضایی و صلاحیت آن‌ها. جلد نخست. تهران: گنج دانش.
4. David S. Clark (2002). The Organization of Lawyers and Judges, CAPPEL-LETTI, Mauro, Chief Editor, International Encyclopedia of Comparative Law, Civil Procedure, (Dordrecht, Boston, Lancaster: J.C.B. Mohr (Paul Siepeck), Tübingen, and Martinus Nijhoff Publishers, Chapter 3.

۳۰۲

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

نام درس: تاریخ دادگستری و دادرسی در ایران

تعداد واحد: ۱

نوع: اختیاری

شرح درس:

تاریخ، سرگذشت عبرت آموز هر پدیده را فرا روی خواننده قرار می دهد. تاریخ ایران پر از فراز و نشیب های سیاسی و اجتماعی بوده که هم بر دادرسی و هم آیین دادرسی در فرهنگ کشور سایه انداخته است. هدف این درس، آشنایی دانشجویان با سرگذشت تاریخی نظام دادگستری و دادرسی در ایران است.

سرفصل ها:

- پیشدادیان و هخامنشیان
- اشکانیان و ساسانیان
- دوره اسلامی
- مشروطیت و تحولات آن
- دوره پهلوی اول و دوم
- انقلاب اسلامی و تحولات دادرسی

منابع:

۱. پورداوود، ابراهیم (بی‌تا). تاریخ حقوق در ایران باستان. جزوه درسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
۲. بروجردی عبده، محمد (بی‌تا). اصول محاکمات حقوقی، مواد امتحانی مستخدمین قضایی. بی‌جا: موجود در بخش جزوات کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران.
۳. جعفری تبار، حسن (۱۳۸۲). درآمدی بر تاریخ‌نگاری علم حقوق. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۶۰، تابستان.
۴. حجتی کرمانی (۱۳۷۸). سیر قضاوت در ادوار مختلف تاریخ. چاپ دوم. تهران: کتاب آروند.
۵. صانعی، پرویز (۱۳۸۱). حقوق و اجتماع، رابطه حقوق با عوامل اجتماعی و روانی. تهران: طرح نو.
۶. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۶۹). تاریخ حقوق ایران از انقراض ساسانیان تا آغاز مشروطه. تهران: کانون معرفت.
۷. جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۷۰). مکتب‌های حقوقی در اسلام. چاپ دوم. تهران: گنج دانش.
۸. ساکت، محمدحسین (۱۳۸۲). دادرسی در حقوق اسلام. تهران: میزان.
۹. بیگزاده، صفر (۱۳۹۷). تاریخ حقوق ایران، مآدها و هخامنشیان. تهران: سمت.
۱۰. جنیدی، فریدون (۱۳۹۰). حقوق بشر در جهان امروز و حقوق جهان در ایران باستان. تهران: نشر بلخ.
۱۱. صالح پاشا، علی (۱۳۹۵). سرگذشت قانون: مباحثی از تاریخ حقوق: دورنمایی از روزگاران پیشین تا امروز. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

نام درس: داوری تجاری بین‌المللی

تعداد واحد: ۲

نوع: اختیاری

شرح درس:

یکی از بخش‌های مهم حقوق بین‌الملل خصوصی، حقوق تجارت بین‌الملل است. موضوع این درس، شناخت نظام آرمانی و مورد اقبال حل و فصل اختلافات تجاری در عرصه بین‌المللی است که امروزه در داوری تجاری نمود دارد.

۳۰۳

آیین دادرسی بین‌المللی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

هدف این درس تبیین داوری تجاری بین‌المللی و نیز آموزش صحیح اصول و مبانی آن است.

سرفصل‌ها:

- داوری سازمانی و داوری موردی
- موافقت‌نامه داوری
- قوانین حاکم بر قرارداد داوری، آیین داوری و ماهیت دعوا
- نقش دادگاه ملی در فرایند پشتیبانی از داوری تجاری بین‌المللی
- دلیل در داوری
- رأی داوری
- شکایت از رأی داوری
- شناسایی و اجرای رأی داوری

۳۰۴

منابع:

۱. جنیدی، لعلیا (۱۳۹۵). اجرای آرای داوری بازرگانی بین‌المللی. تهران: شهر دانش.
۲. جنیدی، لعلیا (۱۳۷۸). نقد و بررسی قانون داوری تجاری بین‌المللی. تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
۳. امیر معزی، احمد (۱۳۹۵). داوری بین‌المللی در دعاوی بازرگانی. چاپ پنجم. تهران: انتشارات دادگستر.
۴. شیروی، عبدالحسین (۱۳۹۱). داوری تجاری بین‌المللی. تهران: سمت.

نام درس: متون حقوقی به زبان انگلیسی

تعداد واحد: ۲

نوع: اختیاری

شرح درس:

مطالعه رشته تخصصی به زبان خارجی، آن‌هم به زبان انگلیسی، برای دانشجویان رشته حقوق دادرسی.

هدف این درس، قرار دادن دانشجویان در بستری از اطلاعات و اصطلاحات و واژه‌شناسی است که می‌تواند در پژوهش حقوقی دادرسی مورد استفاده قرار گیرد.

سرفصل‌ها:

- Commencing an action; service of process
- Pleadings, Motions, and Orders
- Pleadings and Motions
- Parties
- Trials
- Judgment
- Provisional and Final Remedies

منابع:

1. ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure, as adopted and promulgated by American Law Institute at Washington, D.C, U.S.A. May 2004 & by UNIDROIT at Rome Italy April 2004, (U.S.A: Cambridge University Press, 2006).
2. Rose, William (Editor-in-chief); Stuart, Sime; French, Derek (Editores) & alii (2005). Blackstone's Civil Practice 2005. Oxford: Oxford Press.
3. D. Rowe Jr., Thomas; Sherry, Suzanna et al. (2019). Civil Procedure, Rules, Statutes, and Recent Developments. Foundation Press.

۳۰۵

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

نام درس: اعتبار امر قضاوت شده

تعداد واحد: ۲

نوع: اختیاری

شرح درس:

یکی از اصول و قواعد بنیادین دادرسی که در کنار اصل رعایت حقوق دفاعی، معیار اصلی سنجش درستی و داد است، اعتبار امر مختوم یا قضاوت شده است. هدف این درس، شناخت این قاعده و کارکردهای آن در نظام عدالت است.

سرفصل‌ها:

- بنیادها و مبانی قاعده اعتبار امر قضاوت شده
- مفهوم عمل قضایی
- شرایط تحقق قاعده
- آثار ماهوی و آثار آیینی قاعده اعتبار امر قضاوت شده در رابطه چندگانه رأی مدنی بر مدنی، رأی مدنی بر کیفری، رأی مدنی بر اداری، رأی کیفری بر کیفری، رأی کیفری بر

مدنی، رأی اداری بر رأی اداری و رأی اداری بر مدنی و کیفری.
- راهکارهای جبرانی حفظ اعتبار امر قضاوت شده

منابع:

۱. کاتوزیان، ناصر (۱۳۹۲). اعتبار امر قضاوت شده در دعوی مدنی. تهران: میزان.
۲. آشوری، محمد (۱۳۹۸). آیین دادرسی کیفری. جلد نخست. تهران: سمت.
۳. خالقی، علی (۱۳۹۷). آیین دادرسی کیفری. جلد اول و دوم. تهران: شهر دانش.
۴. ناجی زواره، مرتضی (۱۳۹۴). آیین دادرسی کیفری. جلد نخست. تهران: خرسندی.
5. Roland, Henri (1958). Chose jugée et tierce opposition. préf. STARCK, LGDJ.
6. Botton, Antoine. (2010). Contribution à l'étude de l'autorité de la chose jugée au pénal sur le civil, préf. DE LAMY, LGDJ.
7. Bouloc, Bernard; Stefani, Gaston & Levasseur, Georgess. (2016). Procédure pénale, 25th éd, Dalloz.
8. Bouty, Cédric. (2008). L'irrévocabilité de la chose jugée en droit privé, préf. BERGEL, PUAM.

۳۰۶

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure
سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

نام درس: آیین دادرسی مدنی تطبیقی

تعداد واحد: ۱

نوع: اختیاری

شرح درس:

آیین دادرسی به عنوان بخشی از حقوق موضوعه - که بیشترین ارتباط را با نظام دادگستری ملی هر کشور دارد - ابزار رسیدن به عدالت و اجرای حقوق است. از این رو، شناخت روش ها و آیین های دادرسی در تجربیات نظام های حقوقی و برخورداری از تجارب این نظام ها می تواند در شناخت مسیر صحیح انتخاب و به کارگیری آیین های دادرسی مؤثر باشد. هدف این درس، آشنا کردن دانشجویان با تجربیات هریک از نظام های حقوقی مدنی و کامن لا در گستره آیین دادرسی مدنی است.

سرفصل ها:

- مقدمه تطبیقی بر آیین دادرسی مدنی
- آغاز شدن دعوای مدنی و پایان دادن به آن در نظام حقوق مدنی و نظام حقوق کامن لا
- جریان رسیدگی در دادگاه مدنی در نظام حقوق مدنی و نظام حقوق کامن لا

- نقش متقابل دادرس و اصحاب دعوا در امور موضوعی و حکمی در نظام حقوق مدنی و نظام حقوق کامن لا

- دلیل اثبات در حقوق تطبیقی در نظام حقوق مدنی و نظام حقوق کامن لا

- رأی و شیوه‌های شکایت از آن در نظام حقوق مدنی و نظام حقوق کامن لا

منابع:

۱. دوره ۱۳ جلدی دایره‌المعارف بین‌المللی حقوق تطبیقی که زیر نظر سرویراستار مورو کاپلتی تدوین شده است:

International Encyclopedia of Comparative Law, Vol. XVI, CIVIL PROCEDURE Chief Editor, Muro Cappelletti.

۲. آیین دادرسی مدنی فرانسه، ترجمه کد آیین دادرسی مدنی ۱۹۷۶ فرانسه به فارسی، ترجمه حسن محسنی.

3. Hazard, Geoffrey. C. & Taruffo, Michele (1993). American Civil Procedure: An Introduction, U.S.A., Yale University Press.

4. Rose, William (Chief Editor); Sime, Stuart; French, Derek (Editores), & alii (2005). Blackstone's Civil Practice 2005, Oxford: Oxford press.

5. Cadet, Loïc & Jeuland, Emmanuel (2016). Droit judiciaire privé, Paris: LexisNexis, 9th éd.

۳۰۷

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

نام درس : آیین دادرسی کیفری تطبیقی

تعداد واحد : ۱

نوع : اختیاری

شرح درس:

مطالعه تطبیقی در هر رشته‌ای از حقوق می‌تواند افق‌های نوینی را در پیش روی پژوهشگران آن حوزه قرار دهد. در آیین دادرسی کیفری نیز چنین مطالعه‌ای در سازمان قضایی و به‌طور کلی، در نهادهای عدالت کیفری، و نیز طرز کار آنها در رسیدگی به جرایم می‌تواند علاقه‌مندان به این حوزه را با نهادهای مشابه موجود در کشورهای دیگر و عملکرد آنها آشنا ساخته، زمینه برخورداری از تجربیات آنها را در داخل کشور با لحاظ مقتضیات بومی و ملی فراهم نماید.

سرفصل‌ها:

با توجه به شرح درس یادشده، مباحثی از آیین دادرسی کیفری در دیگر کشورها، به فراخور آشنایی استاد با کشور یا کشورهای موردنظر، انتخاب و در طول یک نیمسال تدریس می‌شود.

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

منابع:

۱. استفانی، گاستون و دیگران (۱۳۷۷). آیین دادرسی کیفری (دوجلدی). ترجمه حسن دادبان. تهران: علامه طباطبائی.
۲. تدین، عباس (مترجم). آیین دادرسی کیفری فرانسه. تهران: خرسندی.
۳. دبلیو نیوبور، دیوید (۱۳۸۹). نظام عدالت کیفری و ساختار محاکم در آمریکا. ترجمه حمیدرضا قراگوزلو. تهران: مجد.
۴. کراس، نوئل (۱۳۹۳). درآمدی بر حقوق کیفری و عدالت کیفری در انگلستان و ویلز. ترجمه امیر اعتمادی. تهران: مجد.
5. Fourment, François (2007). Procédure pénale. 8th éd., Orléans, Paradigme.
6. Larguier, Jean & Conte, Philippe (2006). Procédure pénale, 21 éd., Paris, Dalloz.
7. Gaston, Stefani; Levasseur, Georges & Bouloc, Bernard (2008). Procédure pénale. 21ST éd., Paris, Dalloz.

نام درس: آیین دادرسی اداری تطبیقی

تعداد واحد : ۲

نوع : اختیاری

شرح درس:

به منظور نظارت بر انطباق تصمیمات و اقدامات اداره با قانون و جلوگیری از تخطی از اختیار از سوی این نهاد و کارکنان آن، نظارت قضایی بر اداره صورت می گیرد. در این درس، انواع الگوهای دادرسی اداری، دادگاه های اداری نخستین و تجدیدنظر و آیین دادرسی اداری در کشورهای مختلف بررسی خواهد شد.

سرفصل ها:

- گفتار نخست: دادگاه های عالی اداری مانند شورای دولتی فرانسه

الف) ساختار، جایگاه حقوقی و استقلال

ب) تصمیمات

پ) صلاحیت ها

- گفتار دوم: دادگاه های اداری نخستین و تجدیدنظر

الف) ترکیب و سازمان

ب) استخدام دادرسان

پ) وضعیت حقوقی دادرسان

۳۰۸

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

ت) اختیارات

- گفتار سوم: مرجع شبه قضایی یا دادگاه‌های اداری اختصاصی

- گفتار چهارم: آیین دادرسی اداری

الف) شیوه رسیدگی

ب) دستور موقت

پ) اعاده دادرسی

منابع:

۱. امامی، محمد و استوار سنگری، کورش (۱۳۹۳). حقوق اداری. جلد نخست. تهران: میزان.
۲. رضایی زاده، محمدجواد (۱۳۸۴). محاکم اداری فرانسه. تهران: مدیریت.
۳. طباطبایی مومتمنی، منوچهر (۱۳۸۴). حقوق اداری تطبیقی. تهران: سمت.
۴. عباسی، بیژن (۱۳۹۸). حقوق اداری. چاپ پنجم. تهران: انتشارات دادگستر.
۵. عباسی، بیژن (۱۳۹۵). حقوق اداری تطبیقی. تهران: انتشارات دادگستر.
۶. هداوند، مهدی (۱۳۹۴). حقوق اداری تطبیقی. جلد دوم. تهران: سمت.

۳۰۹

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

7. Chapus, Rene (2013). Droit administratif général. t. 1, Paris, Montchrestien.
8. Chaperon, Elisabeth (2012). Droit administratif. Paris, Foucher.
9. Forges, Jean.-Michel de (2012). Droit administratif. Paris, Puf.
10. Gaudemet, Yves (2013). Traité de droit administratif. t. 1, Paris, LGDJ.
11. Ricci, Jean. Claude (2009). Droit administratif général. Paris, Hachette.
12. Rivero, Jean. & Waline Jean (2014). Droit administratif. Paris, Dalloz.

نام درس: اجرای اسناد لازم الاجرا

تعداد واحد: ۱

نوع: اختیاری

شرح درس:

سند، به عنوان نوشته‌ای که در صدور و انتساب آن تردیدی نیست یا کمتر تردید و انکار در خصوص آن وجود دارد، با پشتوانه دولتی یکی از ارکان شناسایی اعتبار تعهدات و معاملات و دیون و طلب‌ها در هر نظام حقوقی است. سند با وصف لازم الاجرا در حقوق ایران، هم در حقوق داخلی و هم از منظر حقوق بین‌المللی دارای اعتبار و ارزش است. هدف این درس، آشنا کردن دانشجویان با تمامی اسناد لازم الاجرا است که می‌تواند عمومی یا خصوصی باشد. به تعبیری، لازم الاجرا بودن، روش حمایت قانون‌گذار از سند

است که حاوی حقوق و تعهدات مورد اجرا تلقی می‌شود و دانشجو در این درس، این سند و روش اجرا را می‌شناسد.

سرفصل‌ها:

- انواع اسناد لازم‌الاجرا
- مبانی اعطای قدرت اجرایی به اسناد رسمی و عادی
- آیین اجرای سند
- مرجع صالح برای اجرا
- دعاوی ناظر بر اجرای سند

منابع:

۱. شمس، عبدالله (۱۳۹۷). اجرای احکام مدنی (دو جلدی). تهران: دراک.
۲. کرامیوس، کنستانتین (۱۳۹۸). اجرای احکام تطبیقی، آیین‌های اجرایی. ترجمه حمیدرضا سیادت. تهران: قوه قضاییه.
۳. خدابخشی، عبدالله (۱۳۹۶). حقوق حاکم بر اجرای آرای مدنی. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۴. بهرامی، داریوش (۱۳۹۶). حقوق ثبت املاک ایران. تهران: میزان.
۵. بهرامی، بهرام (۱۳۹۳). اجرای مفاد اسناد رسمی. تهران: نگاه بینه.

نام درس: اجرای تصمیمات اداری

تعداد واحد : ۱

نوع : اختیاری

شرح درس:

تصمیماتی که به موجب قانون از سوی سازمان‌های اداری در امور گوناگون گرفته می‌شود، لازم‌الاجرا است و باید از طرف اداره یا اشخاص مخاطب تصمیم اجرا شود. در این درس در خصوص این موضوع بحث می‌شود که اداره در مقابل اشخاصی که از اجرای تصمیمات اداری خودداری می‌نمایند از چه راهکارهایی برای عملی کردن آن تصمیمات استفاده می‌کند.

سرفصل‌ها:

- گفتار نخست: قواعد و شرایط شکل‌گیری تصمیمات اداری

الف) قواعد مربوط به صلاحیت

ب) قواعد مربوط به آیین

پ) قواعد مربوط به شکل تصمیم (تشریفات شکلی)

- گفتار دوم: قواعد و شرایط اجرای تصمیمات اداری

الف) امتیاز اداره در دادن دستورات لازم الاجرا

ب) اصل عدم اجرای قهری اعمال اداری

پ) اجرای قهری به عنوان استثنا

- گفتار سوم: قواعد و شرایط پایان تصمیمات اداری

الف) لغو

ب) استرداد

پ) ابطال تصمیمات از سوی دادرس

منابع:

۱. امامی محمد و استوار سنگری کورش (۱۳۹۳). حقوق اداری. جلد نخست. تهران: میزان.

۲. عباسی، بیژن (۱۳۹۵). حقوق اداری تطبیقی. تهران: انتشارات دادگستر.

۳. هداوند مهدی (۱۳۹۴). حقوق اداری تطبیقی. جلد دوم. تهران: سمت.

۴. هداوند، مهدی و دیگران (۱۳۸۹). آیین‌های تصمیم‌گیری اداری. تهران: خرسندی.

5. Chaperon, Elisabeth. (2012). Droit administratif. Paris, Foucher.

6. Forges, Jean-Michel de (2012). Droit administratif. Paris, Puf.

7. Gaudemet, Yves (2013). Traité de droit administratif. t. 1, Paris, LGDJ.

8. Ricci, Jean. Claude. (2009). Droit administratif général. Paris, Hachette.

9. Rivero, Jean & Waline, Jean (2014). Droit administratif. Paris, Dalloz.

10. Seiller, Bertrand (2011). Droit administratif. Paris, Flammarion.

نام درس: دعاوی جمعی و گروهی

تعداد واحد: ۱

نوع: اختیاری

شرح درس:

حق دادخواهی حقی بنیادین است که در بیشتر نظام‌های حقوقی دارای پشتوانه مستحکم در حقوق اساسی است. تضمین این حق در مواقع بسیاری که حقوق منتشر و پخش شده

است، هم موجب مشغله بیش از حد دادگستری می‌شود و هم دادخواهان به لحاظ دشواری فرایند احقاق حق و هزینه‌بر بودن، به آن تمایلی ندارند. دعوای جمعی یا گروهی به دنبال یافتن راهکاری است برای گردآوری این منافع پخش شده و تأمین و تضمین آن. هدف این درس، آشنا نمودن دانشجویان با راهکارهای نوین اعمال حق دادخواهی حتی در منافع کوچک و پخش شده است.

سرفصل‌ها:

- حق دادخواهی و اندیشه رسیدگی به دعوای جمعی
- انواع دعوای گروهی و جمعی
- نظام‌های حقوقی و دعوای جمعی و گروهی
- کارکرد دعوای جمعی و گروهی در تأمین حقوق جمعی و اجتماعی

منابع:

۱. سلطانی، هدایت‌الله (۱۳۹۵). بررسی تطبیقی جبران زیان جمعی در نظام حقوقی کامن‌لا و فرانسه و ایران. مجله پژوهش‌های حقوقی دانشگاه تربیت مدرس، دوره ۲۰، شماره ۱، صص ۱-۳-۱۲۵.
۲. کاشانی، جواد و نینا ناصری (۱۳۹۶). کارایی دعوای جمعی در دسترسی به عدالت (با تأکید بر نظام حقوقی ایران). تهران: میزان.
۳. محسنی، حسن؛ غفاری بهنام؛ و نفیسه شوشی نسب (۱۳۹۱). دعوای جمعی و نقش آن‌ها در احقاق حقوق مصرف‌کنندگان. مجله پژوهش حقوق خصوصی، دوره ۱، شماره ۱، پاییز، صص ۱۸۲-۱۴۷.
۴. جیدی، آنتونیو (۱۳۹۶). قانون دعوای جمعی الگویی برای کشورهای سیویل لا. ترجمه مجید پوراستاد. مجله علمی-ترویجی پژوهش‌های حقوقی، دوره ۱۶، شماره ۳۱، بهار و تابستان، صص ۲۸۷-۳۰۹.

5. Garth, Bryant G. & Cappelletti, Mauro (1978). Access to Justice: The Newest Wave in the Worldwide Movement to Make Rights Effective. Articles by Maurer Faculty. Paper 1142.
6. D. Rowe Jr, Thomas & Sherry, Suzanna, et al. (2019). Civil Procedure, Rules, Statutes, and Recent Developments. Foundation Press.

نام درس: آیین‌های دادرسی ویژه

تعداد واحد: ۱

نوع: اختیاری

شرح درس:

در کنار آیین دادرسی عمومی در مدنی و کیفری و اداری، نوعی آیین دادرسی فاقد تشریفات یا فوق‌العاده و حتی نوعی آیین دادرسی ویژه در نظام‌های حقوقی پدید آمده است؛ مانند آیین دادرسی دادگاه خانواده، ویژه روحانیت، اطفال و نوجوانان، نظامی، و حسبی. هدف این درس، آشنایی دانشجویان با برخی آیین‌های دادرسی ویژه است.

سرفصل‌ها:

- آیین دادرسی دادگاه‌های خانواده و امور حسبی
- آیین دادرسی نظامی و ویژه روحانیت
- آیین دادرسی اطفال و نوجوانان
- آیین دادرسی دعاوی جمعی و گروهی
- آیین دادرسی دستورهای پرداخت
- آیین‌های دادرسی ذی‌نفعان آرای هیئت عمومی دیوان عدالت اداری
- آیین دادرسی رسیدگی به تقصیرهای شغلی
- آیین دادرسی رسیدگی به خسارت و تقصیر اداری و اجرایی
- دیگر آیین‌های دادرسی خارج از نوبت و فوق‌العاده

منابع:

۱. اسدی، لیلا سادات و شکری، فریده (۱۳۹۷). آیین دادرسی دادگاه‌های خانواده. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۲. قاسم‌زاده، مرتضی (۱۳۹۵). امور حسبی. تهران: میزان.
۳. مهاجری، علی (۱۳۹۶). دادرسی‌های مدنی خارج از نوبت. تهران: فکرسازان.
۴. جوانمرد، بهروز (۱۳۹۶). دادرسی‌های اختصاصی. تهران: جنگل.
۵. آشوری، محمد (۱۳۹۶). آیین دادرسی کیفری. جلد دوم. تهران: سمت.
۶. خالقی، علی (۱۳۹۶). آیین دادرسی کیفری. جلد دوم. تهران: شهردانش.
۷. کاشانی، جواد و ناصری، نینا (۱۳۹۶). کارایی دعاوی جمعی در دسترسی به عدالت (با تأکید بر نظام حقوقی ایران). تهران: میزان.

۳۱۳

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

۸. ملابیگی، غلامرضا (۱۳۹۷). صلاحیت و آئین دادرسی دیوان عدالت اداری. تهران: جنگل - جاودانه.

9. D. Rowe Jr, Thomas; Sherry, Suzanna, et al. (2019). Civil Procedure, Rules, Statutes, and Recent Developments, Foundation Press.

10. Cadiet, Loïc & Jeuland, Emmanuel (2016). Droit judiciaire privé, Paris, Litec, 9th éd.

نام درس: کارگاه همانندسازی دادرسی (پیشرفته)

نوع درس: اختیاری

تعداد واحد: ۲

شرح درس:

در آیین‌های دادرسی، آموزش فنون و وجوه عملی و حرفه‌ای دادرسی اهمیت بسیار بالایی دارد. گرچه آموزش در این رشته با تأکید بر اصول و قواعدی است که در عمل به کار می‌آیند، اما آموزش عملی دعاوی و تمرین آیین‌های دادرسی و رسیدگی نیز بایسته است. کارگاه شبیه‌سازی دادرسی با هدف آموزش عملی و کاربردی در حوزه‌های تخصصی آیین‌های دادرسی مدنی، کیفری و اداری موضوع این درس است. شناخت ابزارهای اثبات و چینش و راهبرد ادعاها و دفاعیات با تأکید بر رویه قضایی مؤثر و ادله حکمی و موضوعی، آن‌هم در کارگاه‌های شبیه‌سازی شده دادرسی، در این درس بررسی می‌شود.

دروس کارگاهی:

- کارگاه پیشادادرسی و روش‌های جایگزین حل و فصل اختلاف
- کارگاه مدیریت دعاوی و ادعاها
- کارگاه دفاع
- کارگاه طرح دعاوی و دفاعیات
- کارگاه به‌کارگیری ابزارهای اثباتی
- کارگاه شناخت و توصیف امور موضوعی
- کارگاه امور حکمی و توصیف و نام‌گذاری درست وقایع و رویدادها
- کارگاه رأی و شیوه‌های شکایت از رأی

منابع:

۱. کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۱). فلسفه حقوق (منطق حقوق). جلد سوم. چاپ دوم. تهران: شرکت سهامی انتشار.

۳۱۴

آیین دادرسی قضایی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

۲. گرجی، ابوالقاسم (۱۳۷۵). تأثیر منطق در علم اصول در: مقالات حقوقی. جلد دوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۳. گرجی، ابوالقاسم (۱۳۷۵). قیاس استنباط در: مقالات حقوقی. جلد دوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۴. خراسانی، میرزا محمود آقا (۱۳۴۰). رهبر خرد. چاپ سوم. تهران: کتابخانه خیام.
۵. محمدی، ابوالحسن (۱۳۹۶). مبانی استنباط احکام اسلامی، اصول استنباط. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۹۶.
6. Martineau, François, Petit traité d'argumentation judiciaire. Paris, Dalloz, 2008.

۴- گزارش توجیهی مطابق بند ۱ ماده ۷ آیین‌نامه واگذاری اختیارات برنامه‌ریزی درسی به دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی، مصوبه جلسه ۸۸۲ مورخ ۱۳۹۵/۱۱/۲۳ شورای عالی برنامه‌ریزی

۳۱۵

آیین‌داری و تطبیق
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

حقوق دادرسی

۱. عنوان برنامه درسی

۲. ضرورت و اهمیت آن

تنوع و گوناگونی روش‌ها و آیین‌های دادرسی در نظام قضایی ایران در کنار دیگر شیوه‌های قراردادی و دوستانه حل و فصل اختلافات موجب شده زمینه برای ایجاد رشته «حقوق دادرسی» که جامع آیین‌های دادرسی رسمی و غیررسمی در سامانه حقوقی ایران است فراهم آید و این نمودار ضرورت کار است.

در اهمیت امر نیز باید نوشت که پیشبرد اهداف دادرسی و عدالت نیاز به روزآمدی سامانه حل و فصل اختلافات دارد. مجموعه مطالعات در خصوص این سامانه موجب می‌شود بتوان از نظام قضایی و عدالت^۱ ارزیابی کلی داشت و نیز از نقاط قوت هریک از آیین‌های دادرسی برای جبران ضعف دیگری بهره برد.

۳. نیازسنجی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی

یکسانی ماهیت قواعد آیین دادرسی در نظر مصرف‌کنندگان خدمات حقوق دادرسی در اجتماع برای احقاق حق و دستیابی به عدالت و دادگستری از یک سو و وابستگی همه‌جانبه آیین‌های دادرسی با هویت فرهنگی هر کشور از سوی دیگر، در کنار کارکردهای اجتماعی هر دادرسی در برآورد نظر و احتیاج مردم و توزیع عدالت که منجر به برقراری تصحیحی

عدالت اقتصادی می‌گردد، خودبه‌خود نمایانگر نیاز اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر سامانه حقوقی به داشتن آیین‌های دادرسی کارآمد و چابک است. نیاز روزافزون به تخصص قضایی، وکالتی و مشاوره‌ای در هریک از رشته‌های حقوق خصوصی، حقوق کیفری و حقوق اداری با عنایت به رشد حاکمیت قانون و تلاش مراجع قضایی و نظام سیاسی، همگی موجب شده است تا اهمیت تأسیس این رشته هر روز احساس شود.

۴. پیش‌بینی وضعیت شغلی دانش‌آموختگان

دانش‌آموختگان رشته حقوق دادرسی می‌توانند در شغل قضایی، وکالت دادگستری و مشاوره حقوقی که نیاز روز است به‌کار مشغول شوند. همچنین، این رشته در افزایش توانایی‌های فردی مردم در جامعه مؤثر و کارآمد است.

۵. دانشکده / گروه آموزشی متولی اجرای این رشته

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

گروه حقوق خصوصی و اسلامی با همکاری گروه‌های:

حقوق جزا و جرم‌شناسی

حقوق عمومی

۳۱۶

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

۶. مطالعه تطبیقی با رشته‌های همنام و یا موجود در دانشگاه‌های معتبر دنیا

در حقوق فرانسه به‌عنوان نماینده‌ای از نظام رومی-ژرمنی که بیشترین پیرو را در سراسر دنیا در مقایسه با دیگر نظام‌های حقوقی دارد، این رشته در مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه‌ها با تفاوت‌هایی اجرا می‌شود. توضیحات مبسوط در شرح گزارش توجیهی آمده است، اما مختصراً اشاره می‌شود که استادان بزرگی همچون آنری ویزیوز، آنری موتولسکی و ریمون مارتن، سرچ‌گنشار و لویییک کادیه و امانوئل ژولان دست به مطالعه جامع آیین‌های دادرسی زده‌اند که ثمره آن رشد و حرکت مفهوم دادرسی و آیین دادرسی در نظام حقوقی این کشور به‌عنوان یک نظام حقوقی نمونه و معیار است. موتولسکی به‌عنوان کسی که بیشترین کوشش را در شناخت آیین‌های دادرسی و فایده مطالعه مشترک آن داشته، هدف «حقوق آیین‌های دادرسی» را استفاده از ظرفیت‌های متقابل هریک از آیین‌های دادرسی در غنای هرکدام دانسته است. پروفیسور کادیه نیز به همراه ژاک نورمان و خانم ثریا عمران‌ی مکی با همین مقصود برای مطالعه و بررسی مفهوم دعوا و آیین دادرسی و روش‌های شکایت

و اجرای آرا در هریک از آیین‌های دادرسی زیر عنوان «نظریه عمومی دادرسی» اقدام شایسته‌ای نموده که یکی از مهم‌ترین منابع حقوق دادرسی در فرانسه است. در دانشگاه‌های معتبر کشور فرانسه از ده سال پیش دیده شده است که دو رشته «علوم اجتماعی عدالت»^۱ و «دادرسی در نظریه و کاربرد»^۲ بنا نهاده شده و هر ساله دانشجویان علاقه‌مند زیادی وارد دوره کارشناسی ارشد می‌شوند و ادامه تحصیل می‌دهند. این رشته، هم به نیازهای کاربردی و هم به توجهات مبنایی علم دادرسی پاسخ داده و در پایان، متخصصان یا دادرسی‌شناسان یا دادرسی‌دانان مفیدی را به جامعه حقوقی تحویل می‌دهد. همچنین نمونه‌ای از این رشته در دانشگاه پاریس ۲ (پانتئون اسس) با عنوان «عدالت و حقوق دادرسی» وجود دارد که همه‌ساله دانشجویان می‌پذیرد. موضوع این رشته در دانشگاه پاریس ۲، حقوق بنیادین دادرسی، گرایش‌های فنی در دادرسی، و رهیافت‌های هدایت‌شونده به سوی عدالت است.

۳۱۷

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

۷. تشابه و تفاوت با رشته‌های مرتبط

رشته حقوق دادرسی با هیچ‌یک از رشته‌های جاری برای در دانش حقوق همسانی ندارد. هدف این رشته برخلاف رشته‌های حقوق خصوصی و اسلامی، حقوق کیفری و جرم‌شناسی و حقوق عمومی، آموزش و پژوهش در آیین‌های دادرسی ناظر به این رشته‌ها است. به بیان دیگر رشته حقوق دادرسی، علم تضمین و اجرا، تحقق حقوق خصوصی و اسلامی، حقوق کیفری و حقوق عمومی است. حقوق حقوق ماهوی، حقوق آیین‌های دادرسی است.

۵- عناوین دروس به فارسی و انگلیسی

رشته حقوق دادرسی

PROCEDURAL LAW

دروس الزامی (۲۱ واحد) **Obligatory**

آیین‌های اجرای رأی، ۲ واحد **Enforcement Proceedings**

آیین دادرسی در اسلام، ۱ واحد **Islamic Procedural Law**

دادرسی اساسی، ۲ واحد **Constitutional Process**

1. Sciences sociales de la justice.
2. Théorie et pratique du procès.

داوری و دیگر شیوه‌های حل و فصل اختلافات، ۲ واحد

Arbitration & Alternative Dispute Resolution

شیوه‌های شکایت از رأی، ۲ واحد Attacks on Judgments

فلسفه دادرسی، ۲ واحد Philosophy of Procedural Law

قواعد عمومی اثبات، ۲ واحد Evidence

متون حقوقی به زبان فرانسه، ۲ واحد French Legal Texts

سازمان قضایی ایران، ۲ واحد Judicia Organization

مراجع عالی قضایی، ۲ واحد Supreme Jurisdictions

نظریه عمومی دادرسی، ۲ واحد General Theory of Process

دروس اختیاری (۷ واحد از دروس زیر) Optional

مراجع غیرقضایی و شبه قضایی (بدنه‌های اداری)، ۲ واحد

Quasi Tribunals (Administrative Bodies) Semi Judicial Jurisdictions

تعارض قوانین در حقوق دادرسی، ۱ واحد Conflict of Laws in Procedural Law
وابستگان دادگستری، ۱ واحد (Affiliates to Justice (Lawyer, Judge, Expert & others

تاریخ دادگستری و دادرسی، ۱ واحد History of Justice and Litigation

داوری تجاری بین‌المللی، ۲ واحد International Trade Arbitration

متون حقوقی به زبان انگلیسی، ۲ واحد English Legal Texts

اعتبار امر قضاوت شده، ۲ واحد Res Judicata

آیین دادرسی مدنی تطبیقی، ۲ واحد Comparative Civil Procedure

آیین دادرسی کیفری تطبیقی، ۲ واحد Comparative Penal Procedure

آیین دادرسی اداری تطبیقی، ۲ واحد Comparative Administrative Procedure

اجرای اسناد لازم‌الاجرا، ۱ واحد Enforcement of Enforceable Acts

اجرای تصمیمات اداری، ۱ واحد Enforcement of Enforceable Acts

دعاوی جمعی و گروهی، ۱ واحد Enforcement of Administrative Orders

آیین‌های دادرسی ویژه، ۱ واحد Class and Group Actions

کارگاه همانندسازی دادرسی (پیشرفته)، ۱ واحد Special Procedures

پایان‌نامه Thesis

۳۱۸

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

۶- میزان مشارکت گروه‌های همکار در اجرای رشته «حقوق دادرسی» دانشکده حقوق و علوم سیاسی

رشته حقوق دادرسی که با همکاری استادان عضو سه گروه حقوق خصوصی و اسلامی، حقوق جزا و جرم‌شناسی و حقوق عمومی به شرح گزارش توجیهی برگزار می‌شود، دارای سهم مشارکت و همکاری به شرح زیر است:

مدیریت با گروه حقوق خصوصی و اسلامی است؛

تعداد استادان گروه حقوق خصوصی و اسلامی، ۸ استاد به شرح زیر با برآورد ۶۰ درصد:

- دکتر مجید غمami (دانشیار)

- دکتر لعلیا جنیدی (دانشیار)

- دکتر فریدون نهرینی (دانشیار)

- دکتر حسن جعفری تبار (دانشیار)

- دکتر محسن صفری (دانشیار)

- دکتر حسن محسنی (دانشیار)

- دکتر نسرین طباطبایی (دانشیار)

- دکتر عباس کریمی (استاد)

تعداد استادان گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۳ استاد به شرح زیر با برآورد ۳۰ درصد:

- دکتر علی خالقی (دانشیار)

- دکتر جمشید غلاملو (استادیار)

- دکتر محمد مهدی ساقیان (استادیار)

تعداد استادان گروه حقوق عمومی، ۲ استاد به شرح زیر با برآورد ۱۰ درصد:

- دکتر بیژن عباسی (دانشیار)

- دکتر ولی رستمی (دانشیار)

۷- مشخصات کلی برنامه درسی رشته «حقوق دادرسی» در مقطع کارشناسی ارشد؛ عنوان رشته به زبان انگلیسی: Procedural Law

تعریف رشته

مطالعه علم دادرسی به‌طور کلی و شناخت اصول و مبانی در کنار جزئیات و ویژگی‌های

آن، معرف ضرورت ایجاد رشته‌ای در مقطع کارشناسی ارشد به نام رشته «حقوق دادرسی» خواهد بود که به آیین‌های دادرسی مدنی، اداری و کیفری و نیز روش‌های قراردادی حل و فصل اختلافات و اجرای آرا و تصمیمات می‌پردازد. این رشته، میان‌رشته‌ای خواهد بود؛ به این معنا که با مشارکت گروه‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی در آیین دادرسی کیفری و نیز گروه حقوق عمومی در آیین دادرسی اداری تأسیس و اداره خواهد شد.

هدف رشته

هدف این رشته، دادن پاسخی علمی و تخصصی به رشد و تحول در شمار و تعداد آیین‌های دادرسی و مراجع قضایی (دادگستری و غیر آن) در کنار روش‌های توافقی و قراردادی یا جایگزین حل و فصل اختلافات است تا قواعد و مقررات عمومی و اختصاصی حاکم بر آیین‌های دادرسی مراجع قضایی و آیین‌های رسیدگی توافقی و نیز کلیه آیین‌های اجرا، یک‌جا بررسی و مطالعه شود. همچنین، لزوم توجه خاص به پرورش اشخاص حرفه‌ای و آگاه به جزئیات قواعد و مقررات عمومی و خاص آیین دادرسی بی‌تردید در اجرای عدالت مؤثر خواهد بود و مطالعه هم‌زمان انواع آیین‌های دادرسی می‌تواند دادرسی‌دانان و متخصصان موردنیاز کشور اعم از قضات، وکلا، مشاوران حقوقی و داوران و سازشگران و میانجیگران را پرورش دهد.

مطالعه قواعد عمومی و مشترک آیین‌های دادرسی کارکرد دیگری نیز دارد و آن تکمیل و جبران نقص هر آیین دادرسی به کمک آیین دادرسی دیگر است؛ با این توضیح که از مقررات آیین دادرسی مدنی می‌توان برای جبران نقص و سکوت دیگر آیین‌های دادرسی، مانند آیین دادرسی کیفری و اداری بهره برد. این هم‌افزایی متقابل برای آیین دادرسی مدنی هم‌کارساز خواهد بود. بر همین بنیاد، داور، سازش، میانجیگری و به‌طور کلی روش‌های قراردادی و توافقی حل و فصل اختلاف نیز قابل توسعه و تکمیل هستند.

ضرورت و اهمیت رشته

موارد پیش‌گفته ضرورت ایجاد رشته حقوق دادرسی را موجب شده است تا بخش مهمی از نیازهای کشور در آموزش و تربیت متخصصان حقوق دادرسی که در عرصه قضاوت، وکالت و مشاوره حقوقی، یعنی مشاغل اصلی و پرطرفدار، برآورده شود. همچنین، موجب می‌شود پژوهش‌های تخصصی در این رشته انجام گرفته، نیازهای علمی و پژوهشی دادگاه‌ها برطرف گردد.

از نظر منطقه‌ای نیز ایجاد این رشته تصویر روشنی از نظام قضایی و سامانه‌های

۳۲۰

آیین دادرسی مقایسه‌ای
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

حل و فصل اختلافات در کشور ما پدید می‌آورد؛ سامانه‌ای که ارزیابی صحیح آن در رشد و توسعه مناسبات بین‌المللی و تجارت و بازرگانی اثری قطعی دارد.

از نگاه علمی و تحولات روز، این رشته ارتباط مفید و مؤثری میان دانشگاه و دادگستری به وجود می‌آورد و دانشگاه خواهد توانست با بررسی دقیق و علمی حقوق دادرسی و مطالعه میان‌رشته‌ای و تطبیقی آیین دادرسی، عملکرد نظام دادگستری کشور را همگام، به‌روز و حتی پیشرو توسعه داده، تکمیل کند.

نقش و توانایی دانش‌آموختگان

دانشجویان این رشته از میان کسانی انتخاب می‌شوند که در مسابقه ورودی رشته مورد نظر شرکت کرده و توانسته‌اند در یکی از رشته‌های حقوق خصوصی، جزا و جرم‌شناسی و حقوق عمومی یا بین‌الملل عمومی حد نصاب را کسب کنند. ضریب محاسبه این رشته در دروس آیین دادرسی مدنی، اداری و کیفری ۳ است.

۳۲۱

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

دانش‌آموختگان این رشته که با نوشتن پایان‌نامه با موضوع حقوق آیین‌های دادرسی موفق به کسب درجه کارشناسی ارشد می‌شوند، قادر خواهند بود نظر به ارتباط این رشته با هر چهار رشته کارشناسی ارشد حقوق، در دوره دکتری هریک از رشته‌های فوق شرکت کنند و ادامه تحصیل بدهند.

همچنین دانش‌آموختگان این رشته، متخصصانی خواهند بود که در مشاغل مهم قضایی، وکالت دادگستری، مشاوره حقوقی و نمایندگی حقوقی و حتی داور و میانجیگری و سازش، اشتغال یابند و در این موارد دارای دانش تخصصی باشند.

در واقع با عنایت به اینکه اجرای قواعد ماهوی در دادرسی‌ها و داوریه‌ها از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است و فرایندهای دادرسی و داوریه نیز بی‌نیاز از سازش و میانجیگری و دیگر روش‌های دوستانه حل و فصل اختلاف نیستند، برگزاری این رشته موجب خواهد شد نظام جامع حل و فصل اختلافات رسمی و غیررسمی کشور آموزش داده شده، پژوهش کافی که نیاز مبرم این سامانه است برآورده گردد.

طول دوره و شکل نظام

از جهت شرایط لازم، این رشته به امکانات پژوهشی متناسب با رشته‌های حقوق خصوصی و اسلامی، حقوق جزا و جرم‌شناسی و حقوق عمومی که در دانشکده حقوق و علوم سیاسی فراهم است، نیاز دارد. همچنین رشته یادشده می‌تواند از داده‌های تطبیقی که در جهان پیرامون حقوق دادرسی در همه موضوعات حقوق خصوصی، حقوق کیفری و عمومی

و اداری از یک سو، و حقوق حل و فصل قراردادی و دوستانه تهیه و آماده شده است، برخوردار گردد.

از جهت تخصص استادان، اعضای هیئت علمی در کلیه مراتب دانشگاهی که در هریک از دروس آیین دادرسی مدنی، کیفری و اداری و داوری و سازمان قضایی و اجرای احکام و آرا و حقوق تصفیة ورشکستگی تخصص دارند و عضو گروه های حقوق خصوصی و اسلامی، حقوق کیفری و جرم شناسی و حقوق عمومی هستند، می توانند برای آموزش و پژوهش در این رشته خدمت کنند.

از لحاظ امکانات اداری، این رشته با حضور اعضای هیئت علمی گروه های سه گانه یادشده اداره می شود و مدیریت این رشته از لحاظ سازمانی و ساختاری می تواند در اختیار گروه حقوق خصوصی و اسلامی باشد یا اینکه به تدریج دارای بخش ویژه حقوق دادرسی شود که در این شرایط می تواند مدیریت خاص خود را داشته باشد.

حضور یک کارشناس آموزش برای هماهنگی برگزاری دروس استادان کافی است. همچنین در آموزش و پژوهش این رشته متخصصان از مراجع عالی قضایی به عنوان یکی از ذی نفعان این رشته، و کانون های مربوط به وابستگان دادگستری به عنوان صاحبان مشاغل مرتبط، حضور و مشارکت علمی و تخصصی خواهند داشت.

از جهت مرکز پژوهشی نیز این رشته نیاز به همکاری خوب با مؤسسه حقوق تطبیقی دانشگاه تهران دارد و در آینده نیز می تواند دارای مرکز عدالت و دادرسی در دانشکده باشد.

طول دوره ۴ ترم و دو سال و نظام آن ترمیک است.

جمع کل واحدهای درسی	نوع واحد های درسی				دوره تحصیلی
	پایان نامه	اختیاری	تخصصی	جبرانی	
۲۸-۳۲	۴-۶	۱۴-۱۶	۱۰-۱۲	۱۲	کارشناسی ارشد

شرایط پذیرش دانشجو

از جهت قابلیت های لازم برای پذیرش دانشجو، این رشته از میان کسانی که می توانند در هریک از رشته های اصلی کارشناسی ارشد حقوق (حقوق خصوصی، حقوق کیفری و جرم شناسی و رشته حقوق عمومی) شرکت کنند، ظرفیت پذیرش سالانه تا ۱۲ دانشجو را دارد.

۳۲۲

آیین دادرسی قضایی
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

مواد و ضرایب امتحانی

کلیه کسانی که می‌توانند در کنکور کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، حقوق جزا و جرم‌شناسی و حقوق عمومی، مطابق با ضوابط و مقررات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شرکت کنند خواهند توانست در دروس مربوط به حقوق دادرسی به شرح زیر در این رشته شرکت نمایند.

نام درس	ضریب امتحانی
آیین دادرسی مدنی	۴
آیین دادرسی کیفری	۴
آیین دادرسی اداری	۴
متون حقوقی به زبان خارجی	۲
فقه اسلامی	۲

جدول دروس

جدول دروس جبرانی رشته «حقوق دادرسی» در مقطع کارشناسی ارشد

جدول شماره ۱

ردیف	نام درس	تعداد واحد			تعداد ساعت		
		نظری	عملی	جمع	نظری	عملی	جمع
۱							
۲							
۳							
۴							
جمع کل							

* برای دانشجویانی که نیازمند گذراندن درس‌های جبرانی هستند، حداکثر ۱۲ واحد از جدول بالا و به تشخیص گروه ارائه می‌شود.

جدول دروس تخصصی رشته «حقوق دادرسی» در مقطع کارشناسی ارشد

جدول شماره ۲

ردیف	نام درس	تعداد واحد			تعداد ساعت			پیشنیاز / همنیاز
		نظری	عملی	جمع	نظری	عملی	جمع	
۱	آیین‌های اجرای رأی	۲						
۲	آیین دادرسی در اسلام	۱						
۳	دادرسی اساسی	۲						
۴	داوری و دیگر شیوه‌های حل و فصل اختلافات	۲						
۵	شیوه‌های شکایت از رأی	۲						
۶	فلسفه دادرسی	۲						
۷	قواعد عمومی اثبات	۲						
۸	متون حقوقی به زبان فرانسه	۲						
۹	سازمان قضایی ایران	۲						
۱۰	مراجع عالی قضایی	۲						
۱۱	نظریه عمومی دادرسی	۲						
	جمع	۲۱						

۳۲۴

آیین دادرسی مقایسه‌ای
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

جدول دروس اختیاری ۷ واحد در مقطع کارشناسی ارشد از میان دروس زیر

جدول شماره ۳

ردیف	نام درس	تعداد واحد			تعداد ساعت			پیشنیاز / همنیاز
		نظری	عملی	جمع	نظری	عملی	جمع	
۱	مراجع غیر قضایی و شبه قضایی (بدنه های اداری)	۲						
۲	تعارض قوانین در حقوق دادرسی	۱						
۳	وابستگان دادگستری	۱						
۴	تاریخ دادگستری و دادرسی	۲						
۵	داوری تجاری بین المللی	۲						
۶	متون حقوقی به زبان انگلیسی	۲						
۷	اعتبار امر قضاوت شده	۲						
۸	آیین دادرسی مدنی تطبیقی	۲						
۹	آیین دادرسی کیفری تطبیقی	۲						
۱۰	آیین دادرسی اداری تطبیقی	۲						
۱۱	اجرای اسناد لازم الاجرا	۱						
۱۲	اجرای تصمیمات اداری	۱						
۱۳	دعای جمعی و گروهی	۱						
۱۴	آیین های دادرسی ویژه	۱						
۱۵	کارگاه همانندسازی دادرسی (پیشرفته)	۱	۱	۲				

* دانشجوی موظف است با نظر گروه آموزشی مربوطه از مجموع دروس اختیاری ارائه شده، تعداد ۷ واحد درسی را انتخاب نماید.

۳۲۵

آیین دادرسی مدنی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن

۵- مصوبه شورای آموزشی دانشگاه تهران:

چاپ نامه

Page 1 of 1

تاریخ 21/11/1398

شماره 7356953

عنوان جناب آقای دکتر تشدید - رئیس محترم دانشکده حقوق و علوم سیاسی

موضوع ابلاغ مصوبات جلسه مورخ 98/11/13 شورای برنامه ریزی در خصوص تصویب گزارش توجیهی ایجاد رشته حقوق
نامه دادرسی در مقطع کارشناسی ارشد

با سلام و تحیت

احتراماً به استحضار می‌رساند درخواست آن دانشکده مبنی بر تصویب گزارش توجیهی ایجاد رشته حقوق دادرسی در مقطع کارشناسی ارشد، در سیمده و هشتاد و پنجمین جلسه شورای برنامه ریزی، گسترش و نظارت آموزشی دانشگاه مورخ 98/11/13 مطرح و مصوبات ذیل به تصویب رسید:

مصوبه:

- درخواست دانشکده حقوق و علوم سیاسی مبنی بر تصویب گزارش توجیهی ایجاد رشته حقوق دادرسی در مقطع کارشناسی ارشد مطرح و از آنجا که گزارش توجیهی ایجاد رشته برای اعضای شورا قانع کننده نبود، لذا ایجاد رشته در اولویت قرار نگرفت.

امضا کننده: حسن ابراهیمی - مدیر کل برنامه ریزی و نظارت آموزشی دانشگاه

رونوشت
مریم امیری - رئیس اداره برنامه ریزی و گسترش آموزشی اداره کل برنامه ریزی و نظارت آموزشی
محبوبه والی نژاد - کارشناس دوره های مشترک و بین رشته ای اداره برنامه ریزی و گسترش آموزشی اداره کل برنامه ریزی و نظارت آموزشی
پروین سهیل شماعتی - کارشناس دوره های مشترک و بین رشته ای اداره برنامه ریزی و گسترش آموزشی اداره کل برنامه ریزی و نظارت آموزشی

حاج آیت الله العظمی
سید محمد باقر
۹۸/۱۱/۱۳

۳۲۶

آیین دادرسی مقایسه‌ای
Comparative Civil Procedure

سال دوم / شماره سوم
بهار و تابستان ۱۴۰۵

فرجامین سخن

کار به پایان نرسیده و خواست همچنان برجاست. هدف از نگارش این گزارش، بیش از هر چیز آگاهی‌بخشی همگانی، به‌ویژه متخصصان حوزه آیین دادرسی است. دانستن اینکه ساختن چه اندازه دشوار است و از همه نکوتر اینکه درست بنا کردن چه قدر ارزشمند، مقصود اصلی نگارش این گزارش است.

در اینکه رشته آیین‌های دادرسی یا حقوق دادرسی بایسته است، به باور نگارندگان این گزارش، هیچ تردیدی نیست. تردید و گمان در نوع نگرش غیر تخصصی به موضوعات علمی پدید می‌آید. آیین دادرسی امروز دانش بازوبست کار دادگاه‌ها نیست. آیین دادرسی سنجه تحقق و ارزیابی اجرای عدالت در هر سامانه حقوقی است. در اینکه برخی نگرش‌های اقتصادی در باورپذیری ضرورت تأسیس رشته علمی اثر دارد هیچ سخنی نیست، اما در حالی که همه ظرفیت رشته نوری حقوق دادرسی با توان علمی گروه‌های علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی انجام‌پذیر است، دلیل متقنی است بر سربار مالی نبودن این رشته. وانگهی، اگر به بازار بزرگ مشاغل وکالت دادگستری، قضاوت و دیگر حرفه‌های مرتبط مانند نمایندگان حقوقی دستگاه‌های اجرایی یا بخش خصوصی کوچک‌ترین نگاه‌ی انداخته شود، نیاز روز جامعه حقوقی ایران در تربیت متخصصان آیین دادرسی پس از فراغت تحصیل در کارشناسی حقوق، هم از نگاه بازار کار و تحلیل اقتصادی سود و منفعت خصوصی و عمومی توجیه‌پذیر خواهد بود.

حقیقت این است که حقوق آیین دادرسی حقوق متخصصان است، نه کسانی که در اندازه کارشناسی حقوق با آن سروکار داشته‌اند، تا جایی که با ادبیات و پژوهش‌های ریشه‌دار، کهن و تخصصی کاخ دادگستری و عرف قضایی، فهم و در نتیجه سختی کاربری آن بر هر کس هویدا است.

پس باید نور تابیده از حقیقت را خوب دید و بستن چشم در برابر آن بایسته نیست. رشته حقوق دادرسی امروز، نماد تحول ضروری در حقوق ایران است. نگارندگان با انتشار این گزارش چشم دارند که محفلی علمی با حضور دادرسی‌دانان کشور گرد هم آید و بار دیگر این پیشنهاد با دقت بررسی شده، طرح شود. از این رو، این آمادگی وجود دارد تا پذیرای هرگونه اظهار نظر انتقادی خوانندگان باشند.

۳۲۷

آیین دادرسی تطبیقی
Comparative Civil Procedure

گزارشی از پیشنهاد
تأسیس رشته
«حقوق دادرسی»
در مقطع کارشناسی
ارشد حقوق در
دانشگاه تهران و
فرجام آن